

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2018

Miroslava Szkatulová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky a logopedie

Časopisy pro osoby se zrakovým postižením jako zdroj informací
v období dospívání

Bakalářská práce

Autor:	Miroslava Szkatulová
Studijní program:	B 7506 /Speciální pedagogika
Studijní obor:	7506R025 / Výchovná práce ve speciálních zařízeních
Vedoucí práce:	PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.
Oponent práce:	Mgr. Martin Kaliba

Zadání bakalářské práce

Autor: Miroslava Szkatulová

Studium: P15K0343

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Výchovná práce ve speciálních zařízeních

Název bakalářské práce: **Časopisy pro osoby se zrakovým postižením jako zdroj informací v období dospívání**

Název bakalářské práce AJ: Magazines for visually-impaired persons as a source of information for teenagers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměřuje na problém získávání informací osob se zrakovým postižením. Konkrétně je pozornost věnována získávání informací dospívajících se zrakovým postižením z časopisů. Teoretická část přináší informace o související terminologii, specifických vývoje a získávání informací u dospívajících se zrakovým postižením a o nabídce časopisecké produkce zaměřené na danou cílovou skupinu. Cílem praktické části je zjistit, zda mají dospívající se zrakovým postižením zájem o četbu časopisů, o jaké informace mají zájem a zda využívají pro ně určenou speciální časopiseckou produkci. Pro výzkumné šetření je použita kvalitativní výzkumná strategie s využitím metody rozhovoru. Výstupem práce je námět pro inovaci stávající časopisecké produkce.

Vágnerová, M., Vývojová psychologie, Dětství, dospělost, stáří, 1999, Praha, Portál ISBN 8071783080
Jesenský, J., Prolegomena systému tyflorehabilitace, metodiky tyflorehabilitačních výcviků a přípravy rehabilitačně-edukačních pracovníků tyflopédického spektra, 2007, Praha, Univerzita Jana Amose Komenského Praha, ISBN 9788086723495

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Kamila Růžičková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Martin Kaliba

Datum zadání závěrečné práce: 21.11.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 18. 3. 2018

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce paní PhDr. Kamile Růžičkové, Ph.D., za trpělivost, čas, cenné informace, rady a podnětné připomínky, které mi poskytla při vypracování této práce.

V Hradci Králové dne 18. 3. 2018

Anotace

SZKATULOVÁ, Miroslava. *Časopisy pro osoby se zrakovým postižením jako zdroj informací v období dospívání*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 67 s. Bakalářská práce.

Práce se zaměřuje na problém získávání informací osob se zrakovým postižením. Konkrétně je pozornost věnována získávání informací dospívajících se zrakovým postižením z časopisů. Teoretická část přináší informace o související terminologii, specifických vývoje a získávání informací u dospívajících se zrakovým postižením a o nabídce časopisecké produkce zaměřené na danou cílovou skupinu.

Cílem praktické části je zjistit, zda mají dospívající se zrakovým postižením zájem o četbu časopisů, o jaké informace mají zájem a zda využívají pro ně určenou speciální časopiseckou produkci. Pro výzkumné šetření je použita kvalitativní výzkumná strategie s využitím metody pomocí ankety. Výstupem práce je námět pro inovaci stávající časopisecké produkce.

Klíčová slova: Informace, dospívající se zrakovým postižením, zrakové postižení.

Annotation

SZKATULOVÁ, Miroslava. *Magazines for visually impaired persons as a source of information for teenagers*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 67 pp. Bachelor Degree Thesis.

The thesis focuses on the problem of getting information for visually impaired persons. The attention is specifically paid to visually impaired teenagers getting information from magazines. The theoretical part brings information on related terminology, particularities of development and information getting of visually impaired teenagers and on supply of magazine production focused on the given target group.

Practical part aims at finding whether the visually impaired teenagers are interested in reading magazines, what kind of information they are interested in and whether they do use the special magazine production aimed at them. The research is performed using qualitative research strategy, involving method of survey. Output of the thesis will serve as a proposal for innovation of current magazine production.

Keywords: Information, teenagers with visual impairment, visual impairment.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Význam informací v 21. století	11
1.1 Vymezení základních pojmů	11
1.2 Vývoj a současné možnosti získávání informací	12
1.3 Vývoj slepeckého písma a tisku	14
1.4 Alternativní možnosti získávání informací osobami se ZP	16
2. Tištěná média – časopisy	18
2.1 Definice pojmu	18
2.2 Časopisy pro osoby se zrakovým postižením	20
3. Osoba se zrakovým postižením v roli čtenáře	26
4. Dospívající mládež – cílová skupina	28
4.1 Definice pojmu	28
4.2. Tělesný vzhled a jeho význam	31
4.3 Socializace	31
4.4 Oblast vztahů	32
5. Zrakové postižení	35
5.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením	35
5.3 Akceptace a nonakceptace vady	38
5.4 Způsob poznávání světa	41
II. PRAKTICKÁ ČÁST	44
6. Metodika výzkumu	44
6.1 Výzkumný vzorek	44
6.2 Průběh výzkumu	44
7. Zpracování výsledků	46
8. Závěry výzkumného šetření a zodpovězení hlavní výzkumné otázky	59
9. Přínos pro speciální pedagogiku	61
Závěr	62
Seznam zdrojů	64
Seznam grafů	66
Seznam příloh	67

ÚVOD

Mezi lidmi se zrakovým postižením se pohybují od první třídy základní školy, kdy jsem nastoupila na internátní školu pro zrakově postižené. S brýlovou korekcí zraku však mohu fungovat v běžném životě téměř bez překážek. Jsem schopna číst běžný text, pracovat na počítači, sledovat televizi atd. Dobu dospívání jsem strávila na internátě a přišlo mi zcela přirozené doprovázet kamarády, kteří měli těžké zrakové postižení či byli nevidomí na různé akce, předčítat jim z učebnic, z knih nebo číst informace z novin či časopisů. Jelikož jsme téměř vše sdíleli společně, prošli jsme složitým obdobím dospívání bez větších úskalí.

Nyní, kdy jsem sama matkou dospívajících dětí, mě začalo zajímat, jak v dnešní době, kdy je široká nabídka časopisecké produkce a téměř každý má dostupný internet, získávají informace dospívající s těžkým zrakovým postižením a dospívající nevidomí. Mé děti mají možnost číst časopisy, hledat informace v knihách a na internetu. Existují stejné zdroje i pro dospívající se zrakovým postižením? Jaké informace je zajímají? Jsou pro ně dostupné časopisy, které by pro ně byly v této životní etapě přínosem? To je také hlavní cíl mé bakalářské práce.

Dospívání je velmi důležité, ale zároveň velmi komplikované období ve vývoji jedince. Toto období je složité pro zdravého jedince, natož pak pro jedince s handicapem, v tomto případě se zrakovým postižením. Dospívající hledá své místo ve společnosti, formuje své hodnoty, životní postoje a hledá odpovědi na mnoho otázek. Odkud čerpá odpovědi? Od rodičů, pedagogů, vrstevníků, ale také z médií, která jsou nedílnou součástí života.

Myslím, že se tímto tématem nikdo nezabýval. Přínos výsledků shledávám v tom, že mohou být inspirací pro speciální pedagogy, pedagogy a sociální pracovníky při práci s dospívajícími jedinci se zrakovým postižením. Mohou se zaměřit na oblasti, ve kterých schází dostatečné množství informací a rozvíjet témata, o která mají dospívající se zrakovým postižením zájem. Získaná data mohou být i impulzem pro tvorbu nového časopisu, ale také pro knihovny a instituce, které se zabývají vydáváním publikací a periodik pro osoby se zrakovým postižením.

Práce je rozdělena do dvou částí:

V teoretické části, specifikuji hlavní pojmy, klasifikuji zrakové postižení a popisuji dospívání u jedince se zrakovým postižením. Zmiňuji zde i vývoj slepeckého písma a tisku, přibližuji významné osobnosti. Součástí je i nabídka časopisecké produkce pro zrakově postižené.

V praktické části, představuji cíl výzkumu a metodiku výzkumu. Interpretuji získaná data a výsledky. Zodpovídám hlavní výzkumnou otázku a specifikuji přínos získaných informací.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Význam informací v 21. století

S pojmem informace se setkáváme neustále. Denně používáme rádio, televizi, telefon, sedíme u internetu, využíváme sociální síť. Někdo čte noviny, jiný časopis. Každý z nás informace získává jiným způsobem a pro každého je důležité něco jiného. Někdo má rád přehled o všem, co se kolem něj děje, jiný hledá informace, které se týkají určité oblasti a ostatní informace jej nezajímají, nejsou pro něj podstatné. Samozřejmě záleží i na věku, na dosaženém vzdělání apod., které informace jsou pro nás prioritou. Díky našemu vývoji, životním zkušenostem atd. se informační oblasti mění.

V této kapitole specifikuji základní pojmy, ale také se věnuji vývoji předávání informací od ústního podání až po rozvoj sociálních sítí. Stručně zde shrnuj i vznik slepeckého písma a vývoj slepeckého tisku a také se zaměřuji na alternativní způsoby získávání informací osobami se zrakovým postižením.

1.1 Vymezení základních pojmů

V první podkapitole uvádím význam slova informace dvěma pohledy.

Podle Karla Paulíka (2007, str. 5) z Ostravské univerzity lze pojem informace chápat „jako ten obsah zprávy, který snižuje míru naší neznalosti, nejasnosti v určité oblasti a umožňuje nám doplnit si poznatky o něco navíc oproti tomu, co už jsme znali dosud čili snížit míru neurčitosti a zlepšit naši orientaci. Informace je tedy kvalita sdělení přinášející něco zcela či částečně nového, plně nebo do nějaké míry přesahujícího stávající úroveň znalostí.“

Osvaldová a Halada (1999, str. 80) uvádějí, že informace jsou – „(lat informatio = představa, výklad, poučení, resp. informare = uvádět v tvar nebo podobu, formovat, tvořit, ale také zobrazovat, představovat, vytvářet představu nebo pojem) – v žurnalistice synonymum pro stručné nekomentované zprávy uvádějící základní fakta o události. V českém tiskovém zákonu č. 81/96 Sb., § 3., odst. 3, jsou informace definovány jako „zprávy, údaje, fakta a názory uveřejňované v periodickém tisku a v ostatních hromadných informačních

prostředcích ve všech formách publicistiky.

V širším pojetí je informací jakákoli výpověď či sdělení o věcech, jevech, stavech, dějích, jež umožňuje jejich poznání; chápání pojmu informace je rozmanité a závislé na kontextu užití v daných vědních oborech. Informace z gnozeologického pohledu znamená výsledek odrazu objektivní reality; informace z hlediska technických věd představuje údaje a data, jež lze zaznamenávat, třídit, porovnávat, organizovat nebo interpretovat tak, že v daném rámci mají svůj smysl a význam. Žurnalistická informace je pak specifickou formou sociální informace, očekává se od ní, že bude aktuální a společensky závažná.“

Společnost se stále vyvíjí a klade větší nároky na získávání informací, jak po technické stránce, tak po stránce obsahu a pravdivosti.

Hlavním informačním zdrojem ve společnosti jsou masová média. Co jsou masová média, jak je dělíme, ale také stručné shrnutí vývoje předávání informací, obsahuje následující podkapitola.

1.2 Vývoj a současné možnosti získávání informací

Máme možnost vybrat si jen ty informace, které nás zajímají, ale někdy je těžké orientovat se v záplavě informací. Přitom na základě získaných informací si vytváříme svou vlastní image a stejně tak i celé společnosti.

„Pro člověka informace neexistuje, pokud jí není vnímána. Informací v pravém slova smyslu se stává až po přijetí člověkem, který ovšem musí být k tomuto přijetí motivován, musí mít potřebu a vůli poznávat. Teprve lidský mozek a lidská mysl mohou takovou informaci přijmout a pomocí endoceptu zpracovat na poznatek, na jehož základě pak může konat, rozhodovat se.“(Cejpek, 2005, str. 98)

Paul Otlet, povoláním právník, zavedl termín „dokument“ (Cejpek, 2005, str. 47). Tento termín je „výraz pro jakýkoli hmotný nosič, na němž nebo do něhož jsou znakově zaznamenány znalosti či zkušenosti, tj. potenciální informace.“

Podle Cejпка můžeme dokumenty dělit podle různých kritérií: (Cejpek, 2005, str. 47)

1. Dle způsobu záznamu dat – písemné, obrazové, zvukové, audiovizuální, elektronické a digitální.
2. Dle odvozenosti obsahu – primární, sekundární a terciální.
3. Dle kontinuity – periodické a neperiodické.
4. Dle míry zveřejnění – zveřejněné, nezveřejněné a interní.

Kdysi dávno se informace získávaly jen díky ústnímu podání – vzájemným setkáním a komunikací mezi lidmi. Giles píše, že první noviny se objevily v roce 1609 v Německu. Časopisy se objevily v 18. století. Nejdříve přinášely informace pro stavovské rodiny, ale později se jejich obsah rozšířil o nabídky využívání volného času, zprávy z politiky a informace o aktuálním dění. Později noviny rozšířily svou nabídku o víkendové přílohy plné reklam. „Zprávy nebyly nikdy víc než atraktivní výplň mezi reklamami platícími jejich existenci.“ (Giles, Walterová, Mareš, 2012, str. 17)

Ve 20. letech se objevil rozhlas a poté televize. Lidé mohli získat aktuální informace z celého světa. Vývoj se však nezastavil a vyvíjely se nové technologie. Objevil se internet, který umožnil získávání informací, ale uživatel už nebyl pouhý konzument, ale mohl se sám podílet na dalším šíření nových informací, mohl komunikovat. Další vývoj přinesl rozvoj sociálních sítí jako je Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, Skype, Blogger atd. Vznikají blogy, kde se může prezentovat kdokoli, sdílet své myšlenky a názory s ostatními. Lidé méně sledují televizi, méně čtou noviny. In je být neustále „připojen“. Vytrácí se i přirozená komunikace. Každý si může vybrat způsob, kterým se k němu informace budou dostávat. Zda bude číst noviny, časopisy, poslouchat zprávy z rozhlasu nebo se dívat na televizi. Někdo dá přednost knize a jiný si vše potřebné najde na internetu. Osobně si myslím, že jsme informacemi zahlceni.

Otázkou je, zda umíme rozlišovat, které informace jsou pro nás podstatné, zda dokážeme média správně využívat tak, aby nám rozšiřovala obzory, sloužila ke vzdělávání a dokázali jsme rozpoznat i negativní vliv, který média mohou mít.

V kurikulu RVP ZV je mediální výchova jedním z průřezových témat.

V roce 2015 byly konkretizovány tři vybrané okruhy (Mediální výchova [online]):

1. Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení
2. Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality
3. Fungování a vliv médií ve společnosti

Média – masová média jsou hlavním informačním zdrojem ve společnosti. Pospíšil (2011) uvádí, že médium je „prostředek přenosu informací v procesu masové komunikace.“ Pod tímto pojmem si vybavíme tisk, rozhlas, televizi, knihy, filmy.

Média dělíme podle Pospíšila (2011):

- podle typu technologie použité k přenosu informací – rozhlas, televize, tisk;
- podle nosiče sdělení – tištěná, elektronická;
- soukromá – nejsou přímo ovlivňována státem, komercializace obsahu, zisk;
- veřejnoprávní – služba veřejnosti, nestranné, nezávislé zpravodajství, informace;
- seriózní – důraz na objektivitu, informace v širším kontextu;
- bulvární – mohou otisknout polopravdu, lež.

V této podkapitole jsem krátce shrnula vývoj získávání informací a uvedla stručné dělení médií pro intaktní populaci. V následující podkapitole se zaměřím na vývoj písma a tisku pro osoby těžce zrakově postižené a nevidomé.

1.3 Vývoj slepeckého písma a tisku

„Písemná forma jazyka ovlivňuje způsob i kvalitu myšlení. Písmo je neodmyslitelnou podobou lidské řeči. Působí na úroveň myšlení jednotlivců i celých skupin ve vymezené jazykové oblasti, seznamuje se způsobem myšlení v minulosti i v současnosti, zprostředkovává myšlenky a děje v časovém posunu. Napsané slovo trvá v čase. Přenáší se přes generace a staletí. Přitom je prokázáno, že nerozhoduje tvar ani způsob zápisu.“ (Smýkal, 1994)

Nevidomí byli ještě v 18. století považováni za nevzdělavatelné. První pokusy o vytvoření písma pro nevidomé vycházely hlavně z osobní potřeby nebo snahy pomoci někomu blízkému. První snahy byly přizpůsobit latinku pro čtení hmatem buď vyrytím do dřevěné desky, nebo voskové tabulky. Vznikl i systém uzlíkového písma, jehlového písma atd.

Písmo, které mohli nevidomí číst i psát objevil italský mnich Francesco Lana Terzi. Jako první rozpoznal, že pro zrak jsou důležité linie a pro hmat body. První výchovně-vzdělávací ústav pro nevidomé v Paříži založil v roce 1784 Valentin Haüy. V roce 1786 otevřel první slepeckou tiskárnu. Vytvořil tzv. hladkou reliéfní hladinku.

Nezávisle na Valentinu Haüy vytvořil vlastní druh reliéfní latinky zakladatel a ředitel vídeňského ústavu Johann Wilhelm Klein.

První bodové písmo vytvořil Charles Barbier de la Serre v roce 1815. Písmo se dalo číst a mohlo se používat i ke psaní za pomoci speciální šablony. Toto písmo bylo dvanáctibodové, dva sloupce vedle sebe po šesti bodech. Písmo bylo velké, aby jej prsty mohly bez problémů číst. Byla tu snaha o jeho zmenšení.

Ucelený systém bodového písma vytvořil až 16letý Francouz Louis Braille (1809 – 1852). V dětství utrpěl úraz, který způsobil, že malý Louis oslepl. V deseti letech tedy nastoupil do Národního ústavu pro slepce v Paříži. Zde se k výuce používalo písmo dvanáctibodové písmo Ch. Barbiera. Jelikož stále probíhaly snahy o zjednodušení tohoto písma, byla ve škole vyhlášena žakovská soutěž, jejímž cílem bylo navrhnout vhodnější formu tohoto písma. Soutěž v roce 1825 vyhrál právě Louise Braille. Písmo se však začalo používat až o 25 let později, protože tu byla stále snaha zachovat reliéfní latinku. Kongres učitelů doporučil Braillovo písmo až na svém třetím kongresu v roce 1879. Louis Braille vytvořil také základní kódy pro matematiku, systém pro zápis not a také při použití obou stran papíru tzv. meziřádkové psaní.

Tyflopedové J. Malý, V. Novák aj. Schwarz nezávisle na sobě převedli Braillovo písmo na český jazyk. (Smýkal, 1994)

„Systém je tvořen šesti body, které se kombinují a dokáží vytvořit 64 různých variant, při použití jednoho až šesti bodů. Kombinování jednotlivých bodů se řídí logickými postupy. Šest bodů je rozděleno do dvou sloupců po třech bodech. Body jsou číslovány ve sloupcích. Označení číslem usnadňuje učení reliéfně bodového písma.“ (Jesenský, 2007, str. 331)

Znalost bodového písma patří ke gramotnosti každého jedince s těžkým zrakovým postižením. V dnešní době inkluze, kdy se děti se zrakovým postižením zařazují do běžných tříd, není výuce Braillova písma věnována dostatečná pozornost. Asistenti žáka ve většině případů sami bodové písmo neznají a sami se s ním teprve seznamují. Preferují se tablety, audiozáznamy výuky a na výuku bodového písma nezbývá dostatek času. Pak se v praxi setkáváme s tím, že na jedné straně se snažíme o bezbariérovost ve formě popisků, informačních tabulek např. ve vlaku, ve veřejných institucích, ve výtazích, ale mladá generace si je vlastně neumí přečíst.

1. 4 Alternativní možnosti získávání informací osobami se ZP

Tato společnost je velmi vizuálně zaměřená. Jesenský (2007) uvádí, že asi 80% všech informací z okolního světa získáváme zrakem. Ostatní vnímání je rozděleno mezi zbylé smysly – sluch, hmat, chuť a čich. Z toho vyplývá, že pokud dojde k poškození nebo ztrátě zraku má to významný vliv na vývoj a fungování osobnosti i na jeho okolí. Problémy se projevují v mnoha oblastech jako je orientace v prostoru, mobilita, představitivost, komunikace a je také snižená možnost získávat informace. To vše ovlivňuje kvalitu života jedince se zrakovým postižením.

Existuje však několik možností, jak i s tímto postižením informace získávat.

Jedinci se zrakovým postižením využívají různé optické pomůcky, neoptické pomůcky a pomůcky elektronické. Vždy záleží na míře zrakové vady.

Mezi optické pomůcky řadíme speciální lupy do ruky s osvětlením nebo bez osvětlení, lupy stojánkové s osvětlením nebo bez osvětlení a lupy zasazené do brýlových obrouček zvané hyperokuláry.

Neoptické pomůcky jsou pomůcky, které umožňují nevidomým a slabozrakým získávat informace a zaznamenávat si je. Patří sem Pichtův psací stroj pro nevidomé, který má mechanickou braillovou klávesnici, dále pak braillový řádek, knihy v Braillově písmu nebo elektronické. Zdrojem informací jsou i popisky v Braillově písmu nebo kontrastní nápisy na štítcích a cedulkách ve výtazích a různých institucích.

Elektronické pomůcky jsou v dnešní době velmi důležité pro plnohodnotné začlenění osob se zrakovým postižením do běžného života. Jsou nepostradatelné při vzdělávání, pracovním uplatnění i ve volném čase. Patří sem osobní počítač (stolní nebo notebook) se zvětšovací programem, s hlasovým výstupem nebo braillovým řádkem, který umožňuje lidem s těžkým zrakovým postižením a lidem nevidomým číst text, psát poznámky, ale i komunikovat s okolím prostřednictvím emailu či Skypu. Braillový řádek není nutnou součástí každého počítače. Záleží na uživateli, nakolik je zručný ve čtení bodového písma, a zda braillový řádek ke své práci nebo studiu potřebuje.

Kromě zmíněného speciálního softwaru využívají uživatelé skener, takže i OCR program (Optical Character Recognition – optické rozpoznávání znaků) ABBY Fine Reader, který rozpozná text a převádí soubory pdf. do čitelných souborů. Pomocí odečítače obrazovky se textová informace mění na syntetickou řeč nebo se zobrazuje pomocí braillového řádku v bodovém písmu. Pokud má uživatel ještě dostatečné zrakové možnosti, může využít program VIEWdio, který umožňuje naskenovaný text zvětšit či zvýraznit a takto jej prohlížet. Dále může být součástí počítače program Knihomol, který velmi jednoduchým způsobem umožňuje uživateli stahovat a číst hlasovým výstupem digitální a zvukové knihy. Dalším řešením může být pro zrakově postiženého např. program Guide, který je nadstavbou systému Windows, který umožňuje zjednodušenou práci s vybranými funkcemi (e-mail, textový editor, internet, diktafon, stahování knih, RSS kanálů, skenování a přečtení textu, skenování a zvětšení obrázků, Podcasty).

Existují také ozvučené mobilní telefony, digitální záznamníky, kam lze nahrát jakoukoli přednášku, knihu atd. ve formátu MP3 atd.

Myslím, že není nutné v této práci zabíhat do technických detailů. Cílem této podkapitoly bylo ukázat, že existují pomůcky, které umožňují lidem se zrakovým postižením být samostatnými a nezávislými.

Nabídka kompenzačních pomůcek je široká, ale výběr a vhodnost pomůcky záleží na schopnostech jedince a na stupni zrakového postižení. Vždy je dobré se s pomůckou seznámit a vyzkoušet si ji. Mnohé pomůcky jsou finančně náročné. V těchto případech je možné žádat o příspěvek na Úřadu práce.

2. Tištěná média – časopisy

V této kapitole objasňuji základní pojmy a dále se zaměřuji na časopisy pro osoby se zrakovým postižením. Uvádím i specifika osoby se zrakovým postižením v roli čtenáře.

2.1 Definice pojmu

Média plní funkci informační a zábavní. Média však mají význam i v socializaci jedince, protože právě pod vlivem médií si mnozí, hlavně dospívající mládež, utváří životní postoje a hodnoty.

Média jsou buď klasická, tištěná – noviny, časopisy, nebo elektronická – rádio, televize, internet. Existují také propagační média, která umožňují šíření reklamních sdělení.

Osvaldová, Halada (1999, str. 38) uvádějí, že časopisy můžeme rozlišovat:

1. podle nákladu (masové x malonákladové);
2. podle zaměření na věk (dětské, pro mládež atd.);
3. podle zájmů (auto-moto, hudba, zahrada apod.);
4. podle pohlaví (pro ženy, pro muže);
5. podle odbornosti (lékařské aj.);
6. podle obsahu a zaměření na segment publika (rodinné, popularizační, odborné).

Časopis je periodicky vycházející tiskovina. Většinou obsahuje různá témata, která mohou být rozvíjena na více stranách. Je to ideální periodikum, které může a mnohdy i je svými tématy zaměřeno na konkrétní cílovou skupinu. Evidenci periodického tisku vede Ministerstvo kultury.

Při vydávání periodického tisku se vychází ze zákona č.46/2000 Sb. Zákon o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), aktuální znění od 1. 7. 2017. Podle tohoto zákona jsou periodickým tiskem „noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce.“(*Zákony pro lidi [online].*)

Což znamená, že periodicitu se může pohybovat v rozmezí jednoho týdne až půl roku. Nejvyšší náklady mají týdeníky a čtrnáctideníky. Časopisy se od novin odlišují, jak po vizuální stránce, tak i obsahově.

Pospíšil (2011) uvádí, že téměř dvě třetiny dospělé populace pravidelně čte denní tisk. Před rokem 1989 bylo v Československu registrováno 722 titulů periodického tisku dotovaných státem. Dnešní noviny a časopisy jsou v soukromém vlastnictví právnických a fyzických osob a na rozdíl od rozhlasu a televize nejsou veřejnoprávní.

Noviny dělíme:

- podle toho, jak vycházejí – deníky, obdeníky, týdeníky, čtrnáctideníky, měsíčníky;
- podle obsahu – mezinárodní, národní, regionální, lokální;
- podle obsahu – seriózní, bulvární.

Časopisy podle Pospíšila (2011) dělíme:

- podle oboru – populární časopisy, odborné časopisy, inzertní periodika,
- podle typu
 - nenáročné čtení – levná periodika;
 - tradiční tituly – pro celou rodinu, společenská a politicko-hospodářská periodika;
 - pro děti a mládež;
 - exkluzivní tituly;
 - zdravý životní styl a sport;
 - zájmová periodika;
 - erotická periodika.

Pro intaktní populaci je nabídka tištěných periodik velké množství. Z tak rozsáhlého výběru si může každý vybrat podle věku a zájmu. I časopisy pro dospívající mládež nabízí mnoho titulů. Jaká je nabídka časopisů pro lidi se zrakovým postižením, přibližují v další podkapitole.

2.2 Časopisy pro osoby se zrakovým postižením

Časopisy pro osoby se zrakovým vycházejí jen v malém množství a vydávají je organizace, které se lidem se zrakovým postižením věnují nebo specializované knihovny. Tyto časopisy nemůžeme v podstatě rozdělit podle toho, jak je dělí Osvaldová, Halada nebo Pospíšil, jak jsem uvedla v předchozí kapitole.

Časopisy pro zrakově postižené můžeme rozdělit:

1. časopisy tištěné v bodovém písmu – pro nevidomé;
2. časopisy tištěné ve zvětšeném černotisku – pro slabozraké;
3. časopisy v digitální podobě;
4. časopisy zvukové.

První knihovny a tiskárny vznikaly při slepeckých ústavech a jejich fond sloužil chovancům ústavů a pedagogům. Později se část fondů těchto knihoven a tiskáren přesunul do knihovny spolku „Český slepecký tisk“. Tento spolek vznikl v roce 1918. Jeho zakladatelem byl nevidomý pedagog a hudební skladatel Karel Emanuel Macan. „Hlavním posláním spolku bylo šíření kultury a osvěty mezi nevidomými na celém tehdejší území Československa včetně Podkarpatské Rusi. Spolek nedostával od státu žádné finanční dotace, neměl vlastní budovu ani placené zaměstnance. Veškeré finanční prostředky na vydávání periodik, knižních publikací a hudebnin, jakož i na provoz knihovny, získával pořádáním různých společenských a dobročinných akcí“. (Historie - KTN [online].)

Spolek „Český slepecký tisk“ je předchůdcem dnešní nejznámější knihovny, kterou je Knihovna a tiskárna pro nevidomé Karla Emanuela Macana v Praze (dále jen KTN). Zřizovatelem je Ministerstvo kultury České republiky.

„Braillovým písmem se tisknou publikace z oblasti krásné i odborné literatury, periodika, hudebniny, letáky, kalendáře, učebnice pro základní školy, ale také jazykové učebnice apod. Ve formě zvukových nahrávek se zde realizují knižní tituly z běžné nakladatelské produkce, zvukové časopisy a odborná literatura, sloužící zrakově postiženým žákům základních škol, studentům středních a vysokých škol, jakož i jednotlivým profesním skupinám nevidomých a slabozrakých. V KTN pracují 2 moderní digitální nahrávací studia, 7 pracovišť postprodukce (úprava a převod titulů do formátu mp3) a pracoviště přepisů na CD na dvou moderních

duplikátorech. Produkce reliéfní grafiky je zaměřena jednak na ilustrace knih a učebnic pro děti, jednak na výrobu samostatných obrazových publikací (atlasů, nástěnných kalendářů) a pohlednic. Roční produkce bodových publikací je 50-60 titulů včetně učebnic a hudebnin, u zvukových knih se roční produkce pohybuje kolem 100 titulů.“

V lednu 2009 byla uživatelům služeb KTN zprovozněna nová služba - Digitální knihovna Wiking Biblio, která kromě nového katalogu nabízí stahování mp3 souborů, přímý poslech mp3 titulů s možností záložkování a stahování digitalizovaných textových souborů knih.“
(Historie - KTN [online].)

Čtenáři se zrakovým postižením si mohou půjčovat knihy osobně, mohou využít zásilkovou službu (po celé ČR i do zahraničí) či rozvážkovou službu (pro starší a imobilní občany Prahy) nebo využívat digitální knihovnu. Všechny tyto služby jsou bezplatné. Ve výroční zprávě KTN z roku 2016 se uvádí, že celkový počet čtenářů je 5 300.

Knihovna nabízí:

1. zvukové knihy – kazety, CD, mp3, flash disc;
2. knihy v Braillově písmu;
3. hudebniny;
4. prodej slepeckého papíru, kalendářů, katalogů;
5. tiskoviny ve zvětšeném černotisku;
6. reliéfní grafiku.

KTN se podílí na přípravě tří časopisů v Braillově bodovém písmu

- Literární pohledy - 4 x ročně, roční předplatné 60,-Kč;
- Záškolák (pro děti školního věku) - 4 x ročně, časopis je zdarma;
- Křesťanská orientace - 4 x ročně, roční předplatné 50,-Kč;
- Informace knihovny - v bodovém písmu, zvětšeném černotisku (1 x – 2x měsíčně) a čtvrtletně i ve zvukové podobě – časopis je zdarma.

Pro jiné subjekty vyrábí KTN:

- LIBE, Italy (Ligo Internacia de Blindaj Esperantistoj) – časopis Ligo pro esperantisty v bodovém písmu, vychází 10x ročně zdarma
- Mise pro nevidomé – časopisy Lucie, Křesťanské obzory, National Geographic

- Redakce časopisu ZORA při SONS, z.s. (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých, z.s.) - 13 časopisů v bodovém písmu a 11 zvukových časopisů

Časopisy, vydávané redakcí ZORA, vycházejí v těchto formátech (níže uvedené informace jsem čerpala ze stránek (www.sons.cz/zora):

Od roku 1917 ve slepeckém Braillově písmu a od roku 1965 ve zvětšeném typu běžného písma.

Dále pak na:

1. flash discích:
 - a) ve formátu MP3 - od roku 2013 (dříve na kazetách od roku 1969 – 2012);
 - b) ve formátu texty - od roku 1997 (dříve na disketách od roku 1997 – 2012);
2. přes internetové rozhraní:
 - a) ve formátu MP3 - od roku 2006;
 - b) ve formátu texty - od roku 1997;

Zasílání časopisů přes elektronickou poštu funguje od roku 1999. Čtenáři mají od roku 2006 možnost, objednat si časopisy ve formátu MP3 také na CD.

Redakce Zora od května roku 2012 zpřístupnila dřívější vydaná periodika na Web archivu. Lze zde najít časopisy od roku 2000. Časopisy je možné stahovat či prohlížet rovnou na webu, je tu i možnost vyhledávání v celém textu časopisů nebo v názvech jednotlivých článků. Je dostupný i jejich konkrétní přehled (obsah čísla) pro vybraný časopis. Tento Web Archiv je volně přístupný pro každého, a to bez nutnosti registrace. Nachází se pod následujícím odkazem: **Webový Archiv časopisu Zora a jejich příloh** (Aktuální čísla tohoto roku jsou dostupná pro předplatitele.)

Základní časopisy:

Časopis **ZORA** vychází ve všech výše uvedených způsobech záznamu.

Časopis **Naše šance** vychází jen ve zvukové nahrávce a čtenářům nabízí informace z hnutí zrakově postižených u nás i v zahraničí, prohlubování znalostí, vědomostí a dovedností ze sociální rehabilitace, seznamování s trendy ve školství, v pracovním uplatnění, v sociálně právním poradenství, s poznatky současné oftalmologie, s vývojem, výrobou a využíváním

kompenzačních pomůcek, napomáhání rozvoji kulturních a sportovních aktivit těžce zrakově postižených.

Specializovanými periodiky podle věkových, profesních a zájmových potřeb jsou:

- **Ena** - příloha pro ženy - přináší užitečné informace z oblasti módy, kosmetiky, péče o zevnějšek i duši, vedení domácnosti, seznamuje s novinkami na trhu. Nedílnou součástí každého čísla jsou recepty na přípravu jídel. (Vychází ve všech sedmi způsobech záznamu.)
- **Obzor** - čtvrtletník pro celou rodinu ve zvětšeném písmu
- **Obzor-Intimita** - čtvrtletník o intimitě a vztazích. (Vychází ve zvukovém formátu a textovém formátu na flash discích a v digitální podobě.)
- **Obzor-Zdraví** - magazín o zdraví. (Vychází ve zvukovém a textovém formátu na flash discích a v digitální podobě.)
- **Obzor-Harmonie** - čtvrtletník o harmonii v sobě i kolem sebe. (Vychází ve zvukovém formátu a textovém formátu na flash discích a v digitální podobě.)
- **Kontakty** - příloha pro žáky 2. stupně základní školy - články z techniky, přírodních věd, zeměpisu, portréty zajímavých osobností z různých oblastí lidské činnosti, nechybí ani testy, kvízy a soutěže. (Vychází v bodovém písmu a v digitální podobě.)
- **Světluška** – pro žáky 1. stupně základní školy - pohádky, básničky, vypravování o zajímavých lidech, událostech i věcech, nechybí ani hádanky. (Vychází v bodovém písmu a v digitální podobě.)
- **Svět, příroda a společnost** - populárně naučná příloha - přináší zajímavé články z humanitních věd, ekonomie a přírodovědných disciplín. (Vychází v bodovém písmu a v digitální podobě.)
- **Hudebník** - hudební příloha - je především určena zdravotně postiženým učitelům hudby. Na své si však přijdou i hudbymilovní čtenáři. Vedle portrétů hudebních skladatelů, interpretů a hudebních těles příloha přináší příspěvky z hudebního života a dění, nedílnou součástí jsou hudební výročí, informace z Konzervatoře Jana Deyla. (Vychází v bodovém písmu a v digitální podobě.)
- **Koření** je zábavná příloha, v níž čtenáři najdou povídky, fejetony, aforismy, testy, kvízy, křížovky a vtipy. (Vychází v bodovém písmu a v digitální podobě.)

- **Aúroro** - esperantská příloha přináší kromě informací z esperantského hnutí zajímavé příspěvky z různých oblastí. Hlavním cílem přílohy je prohlubování znalostí k ovládnutí tohoto umělého mezinárodního jazyka. (Vychází v bodovém písmu a ve zvukové nahrávce.)
- **První čtení** - obřádková příloha - je určena především těm později osleplým, kteří absolvovali kurz čtení bodového písmu a potřebují další texty k procvičování a zdokonalování se ve čtení hmatem. Obsahem jsou kratší literární žánry. (Vychází pouze v bodovém písmu.)
- **Azor** je příloha především pro držitele vodičích psů. Dozvědí se jak informace z Klubu držitelů vodičích psů a Střediska pro výcvik vodičích psů, tak i cenné informace z kynologie. (Vychází ve zvukové a v digitální podobě.)
- **Těčko** je určeno všem, kteří se chtějí zdokonalovat v práci s počítačem. Informuje o hardwarových a softwarových novinkách přístupných zrakově postiženým uživatelům a přináší rozhovory se zajímavými osobnostmi. (Vychází ve zvukové podobě.)

Redakce časopisu Zora nabízí poměrně širokou nabídku časopisů, ale dle slov šéfredaktora časopisu ZORA PhDr. Václava Senjuka, nevyhází žádný speciální časopis zaměřený na věkovou skupinu 15 až 18 let se zrakovým postižením. To, že ani v nabídce KTN v současné době nevyhází žádný časopis pro dospívající mládež se zrakovým postižením, mi potvrdila Mgr. Eva Přeučilová.

Dalším subjektem, který vydává časopisy pro nevidomé a slabozraké osoby je Nadační fond Mathilda, který vznikl v roce 2010.

- Jeden svět – nezabývá se jen problematikou osob se zrakovým postižením, ale je určen celé veřejnosti, dvouměsíčník, vychází ve zvukové podobě – časopis lze na stránkách http://www.mathilda.cz/nazev_casopisu/jeden-svet/ stáhnout zdarma

Od roku 2015 nabízí Nadační fond i 17 000 titulů a dokumentů ve zřízené digitální knihovně. Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých má 75 oblastních odboček, z nichž mnohé vydávají vlastní časopis informující členy o aktivitách odbočky i zajímavých akcích v regionu. Uveřejňují také příspěvky svých členů, prezentují aktuální informace z legislativy apod..

Mnohé zvukové časopisy si mohou zájemci půjčovat také v okresních a městských knihovnách, kde jsou zřízeny speciální zvukové oddělení.

Časopisy, které výše uvádím, jsou svým obsahem rozmanité, ale cílí buď na dospělou populaci se zrakovým postižením, nebo děti se zrakovým postižením. Dospívající se zrakovým postižením může využít některý časopis z nabídky specializovaných periodik, ale časopis pro tuto věkovou skupinu jsem neobjevila.

3. Osoba se zrakovým postižením v roli čtenáře

Umět číst, psát a počítat je základem gramotnosti každého z nás. Čtení samo o sobě má na člověka velký vliv, stimuluje činnost mozku, rozšiřuje slovní zásobu, rozvíjí fantazii atd. „Schopnost číst je na všech svých základních úrovních (přenosu informace, edukace, emocionální stimulace a zážitku) obecně považována za jednu ze stěžejních kompetencí člověka. V závislosti na vývoji společnosti patří schopnost efektivní manipulace s informacemi, která je nejvíce zprostředkována právě čtením, k hodnotám sociálního statusu a informační svobody.“ (Růžičková, 2015, str. 223)

Pro osoby se zrakovým postižením je však možnost přijímat informace vizuálně velmi omezená nebo žádná. Možnost číst však není zcela vyloučena. Pomocí kompenzačních pomůcek, zbytky zraku nebo ostatních smyslů mohou tuto dovednost rozvíjet. Nedostatečné rozvíjení může způsobit emoční, informační a sociální deprivaci.

Hamadová (2007) upozorňuje na důležitost speciálněpedagogické metody, kterou je reedukace zraku.

Tuto metodu využíváme mimo jiné i v edukaci dětí se zrakovým postižením. Rozvíjíme a zlepšujeme postižené funkce zraku.

Pro vzdělávání rozděluje Jesenský (1988 in Hamadová, 2007) stupně zrakového postižení:

- osoby slabozraké
- osoby se zbytky zraku
- osoby nevidomé
- osoby s poruchami binokulárního vidění
- zrakově postižené s kombinovaným postižením

Osoby se slabozrakostí mohou číst podle toho, jak jim to dovolí jejich zraková vada. Záleží na zrakové ostrosti i šíři zorného pole. Pro práci s textem je však nutné přizpůsobit okolní podmínky. Použijeme zvětšený text a vhodné zvětšovací pomůcky – ruční, kamerové, televizní lupy nebo speciální softwary. Dbáme na dostatečné osvětlení. Děti pracují v kratších časových úsecích. Vždy je podstatné dodržovat zrakovou hygienu a využívat relaxační techniky.

Osoby nevidomé mají situaci velmi těžkou. Čtení ve formě černotisku zde není možné. Je třeba využít ostatní smysly, hlavně hmat a sluch. Díky hmatu může osoba nevidomá číst a psát Braillovo bodové písmo a díky sluchu může vnímat audionahrávky, předčítání jiné osoby nebo elektronické texty, které jsou reprodukovány hlasovou syntézou. U dětí s praktickou nevidomostí je podstatné rozvíjení zbytků zrakového vnímání, a to hlavně z důvodu edukace v oblasti prostorové orientace a samostatného pohybu, která je nezbytná i u dětí úplně nevidomých. Opět je potřeba rozdělovat čas tak, aby si dítě mohlo odpočinout, protože výše zmíněná edukační činnost vyžaduje extrémní soustředění všech smyslů.

Kvalitní vzdělávání dětí se zrakovým postižením je základem pro jejich budoucnost. Je potřebné, aby pedagog byl dobře seznámen s potřebami, které dítě podle určitého stupně postižení vyžaduje. Podstatné je vědět, kdy zraková vada vznikla, protože u jedinců osleplých v pozdějším věku je v paměti zachována zraková představa. Tento aspekt je pro edukaci významným faktorem pro přístup v dalším vzdělávání oproti jedincům nevidomým od narození.

4. Dospívající mládež – cílová skupina

V této části uvádím základní terminologii a přibližuji vývojové období adolescence, které je typické výraznými změnami psychickými i biologickými.

„Dospívání začíná biologií a končí psychologií. Motor je nahozen pubertou, pak zvolna jezdí sem a tam, až se zastaví na dospělé identitě, což je bod, v němž pohonné látky už ubývá a je třeba myslet na to, jak si ji šetřit na dlouhou, rovnou cestu vpřed. (Van Heeswyk 1997)“ (Lanyado, Horne, 2005, str. 76)

4.1 Definice pojmu

Mnoho autorů vnímá adolescenci jako poměrně dlouhý časový úsek druhé fáze dospívání. Pojem adolescence vychází z latinského „adolescere“, což lze přeložit jako vyvíjet se, dorůstat, vzrůstat se.

Adolescence – „Věkové období označované česky jako dospívání. V domácí literatuře se setkáváme se čtyřmi pojetími.

1. Tradiční pedagogicko-psychologické pojetí vychází ze starších vývojověpsychologických prací a adolescenci rozumí období mezi skončením puberty (pubescence) a nástupem rané dospělosti, tedy přibližně mezi 14. a 20. rokem věku.
2. V současnosti se v naší psychologii prosazuje anglosaské pojetí (viz. např. Macek), které vypouští pubertu a rozlišuje ranou adolescenci (10 -13 let), střední adolescenci (14 – 16 let) a pozdní adolescenci (17 – 20 let). Věková periodizace je rámcová, neboť u dívek nastupují změny poněkud dříve než u chlapců.
3. Pediatrický přístup kombinuje oba předchozí. Používá širší označení adolescence pro celé věkové období dospívání, zatímco výraz puberta rezervuje pouze pro hormonálně podmíněný proces fyzického zrání a růstového výšvihu (Hrodek, Vavřinec).
4. V pedagogickém a sociologickém pojetí se jedinci v období adolescence též označují (rovněž nejednoznačně) jako mládež. Lit.: Macek, P.: Adolescence. Praha, Portál 1999; Hrodek, O., Vavřinec, J. (eds.: Pediatrie. Praha, Galén 2002.)“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, str. 12)

Adolescent – „mladý člověk ve věku adolescence. Jeho fyzický a psychický vývoj se blíží k svému dokončení, sociálně i mravně bývá nevyzrálý. Vazby s rodiči se uvolňují, je preferován styk s vrstevníky, rozvíjí se intenzivní emocionální (často i sexuální) život. Období hledání jistot, nedůvěry k autoritám, tendenci riskovat. Lit.: Macek, P.: Adolescence. Praha, Portál 1999; Vágnerová, M.: Vývojová psychologie, Praha, Portál 2000.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, str. 12)

Časové vymezení adolescence se liší, ani odborníci na vývojovou psychologii nemají jednotný názor. Adolescence je poměrně dlouhé životní období mezi dětstvím a dospělostí. Podle Vágnerové (2005, str. 321) je toto období vymezeno mezi 10. – 20. rokem života.

Tento vývojový úsek rozdělujeme na: (Vágnerová, 2005, str. 323 – 326):

1. Raná adolescence – prvních pět let (pubescence). Změnami charakteristickými pro toto období je pohlavní dozrávání, změna zevnějšku, změna myšlení i emočního prožívání, změna životního stylu, zájmů, hodnot, potřeba nezávislosti na rodičích, význam přátelství, prožívání prvních lásek, ukončení povinné školní docházky.
2. Pozdní adolescence – dalších pět let. Je důležité přihlédnout hlavně v oblasti psychické a sociální k určité individuální variabilitě. Změnami charakteristickými pro toto období jsou dosažení plnoletosti, ukončení profesní přípravy, nástup do zaměstnání, ekonomická nezávislost, osamostatnění.

Vágnerová (2005, str. 322 – 323) uvádí, že existuje několik teorií, které na období dospívání pohlíží z různých hledisek.

1. Psychoanalýza – důraz je kladen na pohlaví dozrávání. Freud označuje toto období jako „genitální fázi“, kdy dospívající usiluje hlavně o to, aby přestal být závislý na rodičích. Anna Freudová (1946) charakterizuje dospívání „narušením osobnostní rovnováhy“. Z jejího pohledu existují dva ochranné mechanismy, které pomáhají toto období překonat. Je to „intelektualizace“, která se odráží v intelektuální oblasti – zájem o různé teorie, filozofii a umění. Druhým mechanismem je „asketismus“, je zde větší sebekontrola a potlačení pudů. Není tu však žádná kompenzace.
2. Psychosociální teorie – tato teorie se zaměřuje na to, jak dospívající zvládá všechny změny po psychické stránce a zaměřuje se také na sociální oblast, která jedince může

ovlivnit, jak kladně, tak i záporně. Podle Eriksona je toto období „charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti atd.“

3. Teorie sociálního učení – rozvíjení a schopností a dovedností podstatných pro toto období.

Více než z pohledu biologického má adolescence velký význam z pohledu psychosociálního (Vágnerová 1995, str. 149). Adolescence je přípravnou fází na dospělost, ale zároveň jde také o její odklad. Dospělost se mnohdy jeví jako náročné a málo přitažlivé období života.

Postižení má psychický vliv na vývoj jedince už od narození. Velmi záleží na závažnosti zrakové vady a také na době, kdy vznikla a její etiologii. Pokud dojde k postižení v období dospívání, stává se toto období ještě více náročné. Vyrovnat se s tímto faktem je pro dospívajícího složitější než pro jedince, který má zrakové postižení od narození a učí se s tímto omezením žít postupně. „Výhodou“ však je, že jsou zachovány paměťové představy, schopnosti a zkušenosti.

Adolescent se zrakovým postižením si uvědomuje svůj handicap. Je to velmi náročné období, se kterým se musí jedinec vyrovnat. Každý se vyrovnává s náročnou situací individuálně. Každý má jiný obranný mechanismus, který využívá ve vztahu k budoucnosti a odložení uspokojení, které nemůže být realizováno ihned. Tento mechanismus umožňuje jedinci se zrakovým postižením plánovat, čeho všeho může dosáhnout, aniž by se příliš zabýval myšlenkami, zda je to reálné. Často se stává, že to, co je možné pro jedince se zrakovým postižením dosáhnout, ať už v profesním nebo partnerském životě, či jiných oblastech, není tak atraktivní. Adolescent pak musí najít nějaký kompromis, který pro něj bude přijatelný a dá mu smysl života (Vágnerová 1995, str. 150).

Vždy záleží na vlastní osobnosti jedince s handicapem, na jeho zázemí, zkušenostech a schopnostech.

Velký význam má v tomto období začlenění se do skupiny vrstevníků. „Vrstevnické normy se v tomto období stávají pro dospívajícího závažnější než ty, které mu doposud předávala rodina. Pro postižené dítě je vrstevnická skupina stejně významná, jeho začlenění do takové skupiny je však podstatně komplikováno přítomností postižení.“ (Vágnerová, 2003, str. 106) Pokud dospívající žije na internátě, tak se setkává se skupinou stejně postižených.

Pokud žije v rodině, tak záleží na tom jaká rodina to je. Zda úzkostná či hyperprotektivní. Záleží také na přístupu okolí, zda akceptují jedince s postižením a přijmou jej mezi sebe nebo zůstane jen na okraji skupiny. Přijetí či nepřijetí má velký vliv na sebehodnocení. Velmi také záleží na tom, jak postižení vnímá jedinec sám. Na základě toho, jak jedinec přijímá sám sebe, vytváří svou identitu, ovlivňuje to jeho sociální vztahy a dále formuje osobnost. Tyto podstatné faktory přibližují v následujících podkapitolách.

4.2. Tělesný vzhled a jeho význam

Tělesný vzhled je v tomto období podstatnou součástí vlastní identity. Jedinec se srovnává s vrstevníky a je také ovlivňován tím, co prezentují média. Pokud je tato oblast uspokojena, tak jedinec nabývá sebevědomí a pocit jistoty, že bude přijímán okolím, hlavně opačným pohlavím.

V této etapě vývoje se chce dospívající odlišovat od světa dětí i dospělých. Hledá svůj vlastní styl a mnohdy tím vyjadřuje příslušnost k některé vrstevnické skupině např. skinheads, emo a jiné.

Jedinec s těžkým zrakovým postižením, hlavně nevidomý nemá srovnání s vrstevníky, nemá konkrétní vizuální představu vlastního zevnějšku. Vágnerová (1995) uvádí, že siluetu těla, délku vlasů lze rozpoznat pomocí hmatu, ale vždy tu zůstane nějaká odlišnost. Zvláště dívky se chtějí líbit, ale protože na sebe nevidí, tak se jejich styl může někdy jevit bizardně. Z těchto důvodů se někteří rozhodnou, že tuto složku budou ignorovat, nebudou podléhat tlaku okolí a vrstevnických skupin. Jsou ale i tací, kteří jsou v tomto období natolik nevyzrálí a závislí na rodičích, že přijímají vše, co jim doporučí rodiče.

4.3 Socializace

Jelikož je adolescent vnímán více a více jako dospělý, klade se důraz na to, aby i jeho chování bylo odpovídající. Adolescent chápe, že jsou pravidla a normy, které musí dodržovat, ale zároveň odmítá respektovat pravidla jen proto, že to je vyžadováno.

Vágnerová (2008) uvádí, že v období rané adolescence existují dva sociální mezníky, a to ukončení povinné školní docházky a získání občanského průkazu. Přichází na řadu výběr budoucího povolání, které je důležité pro další sociální postavení.

Lidé s těžkým zrakovým postižením nebo lidé nevidomí mají omezenou nabídku pracovních možností. Nástup do zaměstnání znamená novou etapu a nese sebou také zařazení mezi zdravou populaci. Pro jedince s postižením je tu několik zátěžových faktorů. Většinou nastupuje do již zaběhnutého kolektivu, kde se musí vyrovnat s postoji kolegů k sobě a ke svému postižení. Také nastává změna denního rytmu - ranní vstávání, méně volného času, který závisí na pracovní době, každodenní povinnosti. Pro někoho může být takováto změna natolik složitá, že buď bude hledat nové uplatnění, nebo se vrátí zpět ke studiu.

Opět vše závisí na tom, jak je dospívající se zrakovým postižením vyrovnán sám se sebou, se svým postižením. Na jakém stupni je jeho sebevědomí a také jaké zkušenosti ho do nynější doby ovlivňovaly. Vnímání sebe sama se odráží i ve vztazích s okolím.

4.4 Oblast vztahů

Macek (2003) uvádí, že změnou v kognitivních procesech dochází u adolescenta ke změně postojů a vztahů – k sobě, k okolí i celému světu. Záleží také na komunikačních dovednostech, které jsou pro navazování vztahů nezbytné.

Vazby v rodině, s rodiči jsou stále klíčové. Rodina je stále pro dospívajícího sociálním zázemím. Rodiče reprezentovali určitý životní styl a Vágnerová (2008) uvádí, že v dospívání jsou jedinci k rodičům a jejich způsobu života kritičtí. Porovnávají své představy a hledají svůj styl.

V tomto období je důležité, aby rodiče brali své dospívající dítě jako partnera, brali jej vážně. Uměli obhájit své postoje, ale dokázali si přiznat i svá pochybení. Vágnerová (2005) uvádí, že tím, že dospívající se svými rodiči může polemizovat, obhajovat své názory, tak si své názory ujasňuje a vytváří si tak vlastní identitu.

Dospívající se zrakovým postižením jsou díky svému postižení závislí na rodičích nebo pomoci druhých delší dobu. Mohou se cítit nejistí a z osamostatnění mohou pociťovat strach. Někdy je chyba i na straně rodičů, kteří osamostatnění svého dítěte se zrakovým postižením mohou vnímat jako zbytečné. Někdy je velmi těžké tento problém překonat, postavit se autoritám, na nichž je jedinec do jisté míry stále závislý. Jedinec musí prokázat, že má potřebné kompetence. Stejně je to i v rozvíjení a navazování nových vztahů.

Možnosti jsou omezenější a samostatnost se rozvíjí pomaleji. (Vágnerová, 1995)

Podstatné jsou v době dospívání i vztahy s vrstevníky. Tyto vztahy hrají významnou roli v procesu postupného osamostatňování. Vágnerová (2008) uvádí, že kontaktem s vrstevníky získávají dospívající různé zkušenosti. V období osamostatňování se od rodiny, poskytují vrstevníci podporu a bezpečí, čímž částečně nahrazují rodinu.

Macek (2003) uvádí, že dospívající, který patří do vrstevnické skupiny, získává pocit vlastní hodnoty. Hodnocení vrstevníky je důležité i při vytváření vlastního sebehodnocení. Vrstevnická skupina je pro dospívajícího velmi důležitá, pokud je jeho vlastní rodina nefunkční. Každý má ve skupině nějakou roli na základě, které je hodnocen.

Závislost na vrstevnické skupině se dalším vývojem mění. Vágnerová (2008) píše, že tím, jak se dospívající stává vyspělejší a jistější, tak se postupně od vrstevnické skupiny odpoutává a zaměřuje se na vztahy individuální.

Dospívající se zrakovým postižením se začleňuje do vrstevnické skupiny stejně postižených. Dospívající se cítí mezi stejně postiženými bezpečněji, necítí se být odlišný. Vždy záleží na okolnostech a také na dospívajících bez postižení, zda jsou ochotni přijmout mezi sebe jedince s postižením. Vágnerová (1995) píše, že začleněním se do vrstevnické skupiny stejně postižených, potvrzuje jedinec svou odlišnost. Z tohoto důvodu může docházet ze strany jedince s postižením odmítání stejně postižených a důraz je kladen na příslušnost ke skupině bez postižení. Dospívající tak popírá své postižení.

Dospívající potřebuje mít v tomto období vztah s někým, kdo je mu podobný, kdo mu rozumí a prožívá podobné situace.

Období dospívání sebou přináší i potřebu mít partnera. Tato potřeba v sobě zahrnuje psychické, sociální i sexuální rysy. Partnerské vztahy ještě nejsou trvalé, protože v tomto věku je jedinec ještě nedozrálý na takovou formu vztahu, kde je nutný zodpovědný přístup a částečné omezení svých potřeb. Jde spíše o experimentování a získání zkušeností. (Vágnerová, 1995)

Vágnerová (1995) uvádí, že partnerský vztah pro osoby se zrakovým postižením je mnohdy jedinou možností seberealizace i potvrzením vlastní ceny. Dospívající mají omezenou volbu partnera a tak i bez ohledu na atraktivnost partnera nebo funkčnost vztahu, je pro ně nějaký

vztah lepší než žádný. Vztahy vznikají mezi partnery, kteří se znají. Většinou jsou to také osoby s postižením. Z 67,4 % uzavřených manželství absolventů se zrakovým postižením tvořili 56,5 % partneři se zrakovým postižením a 10,9 % partneři s jiným postižením, převážně tělesným. Někteří dospívající se zrakovým postižením touží po vztahu s člověkem bez postižení. Znamená to pro ně zvýšení vlastní hodnoty. Pokud jedinec není při hledání partnera úspěšný, tak nachází uspokojení v jiných aktivitách nebo se více upne na rodinu. V nejhorším případě se uzavře, stáhne se do izolace. (Vágnerová, 1995)

Kladné vnímání sebe sama, akceptace postižení a úspěšné začlenění do společnosti jsou skutečnosti, které vedou k pozitivnímu prožívání a rozvíjení se. Záleží také na tom, jaký stupeň postižení a v jakém věku se postižení objeví. Zrak je velice důležitý smysl, jehož poškození ovlivňuje celý vývoj jedince.

5. Zrakové postižení

V této kapitole shrnuji informace, které souvisí se zrakovým postižením. Objasňuji zde základní terminologii, uvádím druhy a stupně zrakového postižení. Stručně představuji nejčastější zrakové vady. Zaměřuji se také na akceptaci a nonakceptaci zrakového postižení.

5.1 Klasifikace osob se zrakovým postižením

Světová zdravotnická organizace uvádí, že na světě žije 285 milionů lidí se zrakovým postižením. Z tohoto množství je 39 milionů nevidomých a 246 milionů má těžké zrakové postižení. V České republice v roce 2003 podle průzkumu Vlády ČR 58 171 osob se zrakovým postižením, z toho 16 328 s těžkým zrakovým postižením. (Kimplová, Kolaříková, 2014)

Zrak patří mezi pět základních smyslů, kterými získáváme informace o světě okolo nás. Má však vyjimečnou funkci, protože jeho prostřednictvím získáváme 70 – 90% všech informací. Kochová, Schaeferová (2015) uvádí, že dívat se a vidět jsou dvě rozdílné skutečnosti. Člověk, který se dívá, nezískává stejné vjemy jako člověk, který doopravdy vidí. Abychom viděli, tak musí být funkční zraková dráha, tedy oko, oční nerv a mozkové centrum.

Moravcová (2004) píše, že zrakový orgán uplatňuje svoji funkci ve dvou oblastech:

- Senzorická (zrakově smyslová)- dělí se na:
 - periferní část – oční bulby a přídatné orgány, jako jsou víčka, spojivka, slzné ústrojí a okohybné svaly – uloženo v očníci
 - zrakovou dráhu
 - zrakové centrum
- Motorická (pohybová)
 - okohybné svaly
 - okohybné nervy a jejich jádra
 - motorická centra mozkové kůry

„Zrakové postižení není absolutní stav, je to komplexní, v neustálém pohybu se nacházející proces, který má individuální dynamiku. Tu ovlivňuje, jak osobní konstituce zrakově postiženého, tak vlivy a reakce sociálního prostředí. Příčiny zrakového postižení jsou

zakotveny buď ve fyzickém poškození zrakového vnímání (např. glaukom), nebo v jeho neregulární funkci (např. amblyopie), nebo v extrémních sociálních podmínkách (např. držení dítěte v temném prostředí.“ (Jesenský, 2007, str. 17)

Pokud dojde ke ztrátě, poškození nebo omezení funkce zrakového orgánu, pak hovoříme o zrakové vadě. Příčinou je většinou úraz nebo onemocnění oka s následným oslabením zrakového vnímání, vrozená vada nebo získaná porucha. (Ludíková 2003 in Růžičková, 2015)

Hamadová (2007) uvádí, že z medicínského hlediska je jedinec se zrakovým postižením ten, u kterého přetrvává zrakové postižení i po léčení a jehož zraková ostrost je horší než 6/18 až po světlocit nebo jehož zorné pole je pod 10 stupňů.

Z hlediska psychologického znamená zrakové omezení schopnosti přijímat informace vizuálně. Zrakové postižení má vliv na jedince po psychické i fyzické stránce. Důsledky zrakového postižení mohou být charakteru kvantitativního i kvalitativního. Dochází k senzorické deprivaci. (Vágnerová, 1995 in Hamadová, 2007)

Jesenský (2007) rozděluje zrakové vady podle:

1. Druhu a stupně poškození zraku

- osoby nevidomé;
- osoby se zbytky vidění;
- osoby slabozraké.

Dále je rozděluje na osoby s poruchou binokulárního vidění, osoby barvoslepé a osoby kombinovaně postižené.

2. Podle věku

- ZP jedince raného, předškolního, školního;
- ZP mladistvé, dospělé a seniory.

Dále rozlišuje osoby se ZP od narození a osoby se ZP se získanou vadou.

„Vrozené vady jsou způsobeny patologickými noxy, jež zapříčiňují různé vývojové anomálie oka.“ (Hamadová, 2007)

Autorka dále uvádí příčiny těchto anomálií:

- Vlivy exogenní – fyzikální, chemické a mechanické noxy, poruchy výživy matky. Tyto vlivy způsobují např. mikroftalamus, vrozený šedý zákal.
- Vlivy endogenní – způsobují asi 20% vrozených vad, např. těžká krátkozrakost, astigmatismus, vrozený glaukom.

Vady získané vznikají v důsledku průběhu nějaké nemoci nebo po úraze.

Květoňová-Švecová (1998) dělí zrakové vady podle stupně na slabozrakost, praktickou slepotu a slepotu. Dále rozlišuje čtyři skupiny poruch zraku:

1. Ztráta zrakové ostrosti – jedinec nevidí ostře, nerozlišuje detaily, ale velké předměty může rozlišit bez obtíží. Zraková ostrost se měří nejčastěji Snellovými optotypy.
2. Postižení šíře zorného pole – je omezeno zorné pole, které jedinec vidí. Jedinec se dívá stranou. Výpadek zorného pole může být v horním, dolním nebo postranním poli. Vyšetření je možné zhruba až od pěti let.
3. Okulomotorické problémy – projevují se vadnou koordinací pohybu očí.
4. Obtíže se zpracováním zrakových informací – tyto problémy vznikají při poškození zrakových center v mozku. Tyto obtíže zůstávají, i když není poškozen oční nerv nebo sítnice. Je možné mít postižení zároveň v několika oblastech najednou.

Vágnerová (2008) specifikuje:

1. Slabozrakost – „omezení zrakových funkcí na úroveň 15 – 5% běžné kapacity. Takto postižení lidé jsou schopni běžné orientace v prostředí, jejich psychický vývoj nebývá zásadně odlišný.“
2. Praktická nevidomost – „resp. zbytky zraku, což je deficit v rozsahu méně než 4% běžné kapacity až po zachování jakékoli schopnosti vizuální diferenciaci (např. rozlišení prstů před okem). Tito lidé mají větší problémy i v běžném životě, pokud je jejich postižení vrozené, potřebují již od raného věku speciální péči.“
3. Nevidomost – „znamená chybění tvarového vidění, ale může být zachována schopnost rozlišovat světlo a tmou, někdy je dokonce možné určit směr, odkud světlo přichází (světlocit s projekcí). Úplná neschopnost zrakově vnímat je vzácností. Vyskytuje se např. jako následek enukleace obou očí po úraze nebo nádorovém onemocnění (retinoblastom). Takto postižení lidé potřebují speciální péči a úpravu životních podmínek.“

Mezi nejčastější zrakové vady u dětí patří afakie, albinismus, atrofie zrakového nervu, poruchy binokulárního vidění, refrakční vady, retinoblastom, retinopatie nedonošených, vrozený šedý zákal (kongenitální katarakta a vrozený zelený zákal (kongenitální glaukom). (Hamadová, 2007))

Zrakových vad je velké množství a každá má své typické projevy. Zraková vada má vliv na celkový vývoj osoby se zrakovým postižením. Vždy záleží na tom, jaká je stanovena diagnóza, na její závažnosti, ale také na době, kdy vznikla.

5.2 Akceptace a nonakceptace vady

Akceptace vady je velmi důležitá u osob těžce zrakově postižených od narození, dětství nebo dospívání, jak uvádí Čálek (1992). Záleží na tom celý další vývoj osobnosti. Pokud je dítě se svojí vadou přijímáno rodiči a svým okolím, je to dobrý základ pro další vývoj dítěte. Při nepřijetí (nonakceptaci) dítěte s postižením může dojít k závažnému vývoji jeho osobnosti. Čálek (1992) dále uvádí, že je rozdíl mezi tím, zda je akceptováno samotné postižení nebo dítě s postižením. Postoj rodičů nebo okolí je rozdílný, pokud je přijímáno dítě, ale jeho postižení nikoliv nebo jestli rodiče dítě odmítají z důvodu jeho postižení.

Je podstatné, aby u dětí s těžkým zrakovým postižením nebo u dětí nevidomých byl navázán fungující vztah s matkou. Při narození dítěte s postižením je to vždy velký zásah do fungující rodiny. Rodiče se s novou situací musí vyrovnat. Projít si fázemi šoku, zoufalství až po přijetí daného faktu. V dnešní době je velmi přínosná pomoc sociální služby rané péče, která poskytuje rodičům pomoc formou cenných rad, psychickou podporou, pomůckami, přednáškami, setkávání rodin se stejně postiženými dětmi atd..

„Akceptace vady je poznávací citové a jednací osvojení všech životních možností a omezení, které tato vada zanechává. V případě zrakové vady, tj. těžké nebo úplné ztráty zraku, tzn. osvojení všech podstatných zbývajících životních možností a jejich uskutečňování při souběžném zohledňování všech životních omezení, která tato zdravotní postižení přinášejí.

V tomto širokém smyslu je akceptace vady součástí nebo spíše předpokladem celkového zdravého a činorodého životního přizpůsobení postižené osoby.“ (Čálek, 1992, str. 80)

„Nonakceptace vady lze určit jako nepřijímání a neuznávání životních možností a omezení, která vada zanechává.“ (Čálek, 1992, str. 82)

Nonakceptace se projevuje různě:

- zveličování důsledku defektu – člověk se považuje za neschopného, bezmocného, nesamostatného, zcela závislého;
- popírání důsledků defektu – člověk nepřihlíží k omezením, která sebou vada nese, ale chová se tak, jako by vada neexistovala. (Čálek, 1992)

Čálek (1992) dále uvádí, že oba projevy nonakceptace spolu souvisí. U obou je patrné nevyužití životních možností, které se i s postižením nabízejí.

Pro osoby s těžkou ztrátou zraku nebo osoby nevidomé život nekončí. Možností žít plnohodnotný život je mnoho. Základy je však nutné položit už v dětství.

Kvalitní lékařská péče a diagnostika spolu s podnětným prostředím je základem pro vývoj dítěte se zrakovým postižením a v budoucnu dává velkou naději dítěti i jeho rodině začlenit se do běžné školy a mít možnosti jako zdravé děti.

Sebeobsluze učíme už malé děti – osobní hygiena, oblékání atd. a s přibývajícím věkem činností přibývá – příprava na školní povinnosti, zapojení se do kolektivu atd.

Je důležité vést dítě již od počátku k samostatnosti, aby bylo schopné se v pozdějším věku stát soběstačným, nezávislým. Ne mu „umetat cestičku“ ve snaze ho uchránit.

Zásady nácviku sebeobslužných dovedností popsala Mgr. Tereza Kochová (1998, str. 80):

- nevidomé dítě potřebuje ke zvládnutí každé dovednosti mnohem více času, mnohonásobné opakování
- nepořádek a špinavé dítě jsou samozřejmou součástí každé samostatné činnosti, zvláště nové
- je třeba klást na dítě přiměřené nároky – vyvarovat se extrémně vysokých i nízkých nároků
- vysledovat optimální dobu pro danou dovednost

- dbát na pořádek ve věcech mnohem více než u dětí, které mají možnost zrakového vnímání; zavést systém, věci nepokládat volně, ale na poličky, do zásuvek, košíků, přihrádek, kapsářů; přidělit dítěti stálé místo u stolu apod.
- osvojování základní sebeobsluhy je dobré začlenit do každodenního života, zapojit do hry, aby to nebyl holý nácvik a bezduchý dril
- rodiče by měli stát nebo sedět za dítětem zezadu, aby jejich pokyny nebyly zrcadlové; při nové neznámé činnosti mohou položit ruku dítěte na svou ruku a předvést mu tak pohyby; později, pokud je dítě svolné, mu ruku vést
- pozor na nadbytečný slovní doprovod – vysvětlit situaci je možné i neverbálním způsobem (signálem pro porozumění situace, položit hlasitě talíř, otevřít skříň, odtáhnout židli od stolu atd.)
- univerzální šablony nebo vzorové postupy pro učení té které dovednosti neexistují; s ohledem na individualitu každého dítěte není ani dobré je zavádět
- je účelné každou dovednost rozdělit na množství malých kroků, snažit se spíše o zcela samostatné zvládnutí jedné maličkosti než o aktivní účast dítěte v celé činnosti
- výsledek každé činnosti, kterou s dítětem děláme, závisí na míře a kvalitě vytvořených představ; důležitá je znalost souvislostí (vaříme z toho, co jsme nakoupili...), představa o tom jak vypadá celá činnost (nákup: vzít tašku a peníze na nákup – vybrat zboží do košíku – vyndat zboží na pás – zaplatit – uklidit do tašky – přinést – vybalit do spíže, lednice – uklidit tašku, peněženku, apod.) nebo vědomí ukončení činnosti (úklid potravin po jídle, prádla do špíny apod.)
- pro dítě do tří let je nejpřirozenějším způsobem učení nápodoba; pro dítě se zrakovým postižením to znamená, že mu všechny činnosti musíme nejdříve předvést (ruku na ruku, tělo na tělo) a zvýrazňovat je všemi možnými prostředky (zvuky, čichem...)

Velký význam má rozvoj dalších smyslů – sluch, hmat, čich, chuť, o nichž píše v další podkapitole. Informace, které v této kapitole uvádím, jsou jen malým výčtem toho, na co je třeba upozornit. To, jak bude dítě od malička vedeno a jak se k němu bude přistupovat, je důležitým aspektem pro jeho další život. Dostatek sebevědomí a zvládnutí sebeobsluhy je základem pro samostatný a plnohodnotný život.

5.3 Způsob poznávání světa

Zrak poskytuje nejvíce autentických vjemů, není ale jediným smyslem, kterým je možno získat informace o okolním světě. Při ztrátě zrakové funkce přebírají kompenzační / náhradní funkci ostatní smysly, především sluchové a hmatové vnímání. Důležitý kompenzační význam mají ale také verbální dovednosti a paměť zrakově postižených.

Základní kompenzační smysly

Mezi základní kompenzační smysly osob se zrakový postižení řadíme vnímání sluchové, hmatové, čich a chuť.

Sluchové vnímání

Při poznávacích procesech osob se zrakový postižením hraje sluch nejdůležitější roli. Klíčový význam má auditivní / sluchové vnímání při prostorové a sociální orientaci. Pro těžce zrakově postižené je důležitá schopnost lokalizace zvuku v prostoru a tzv. úroveň sluchové paměti. Tvzení o lepší funkci sluchu u zrakově postižených jsou mylná. Lepší schopnost sluchového vnímání je důsledkem aktivnějšího používání sluchového analyzátoru. (Keblová, 1999)

Hmatové vnímání

Hmat je dalším kompenzačním smyslem, díky kterému je realizováno bezprostřední vnímání okolního světa, které částečně nahrazuje vnímání zrakem.

Rozeznávají jsou tři druhy hmatového vnímání:

- **pasivní hmatové vnímání** - nevzniká při něm celkový obraz předmětu, zjišťuje hmotnost, velikost, teplotu, tvar apod.
- **aktivní hmatové vnímání / haptika** - je výsledkem pohybu ruky, poskytuje komplexní představu, haptika je základem smyslového vnímání nevidomých
- **zprostředkované / instrumentální hmatové vnímání** - při zkoumání předmětů a okolí jsou využívány nástroje (např. bílá hůl, části těla např. jazyk, rty apod.)

Při cvičení dovednosti hmatového vnímání dochází k rozvoji hmatové citlivosti a pozornosti se zaměřením se na vnímání detailů. Tato dovednost má svůj velký význam při výuce

prostorové orientace. Postup by měl být od jednoduchých plánek a obrázků k složitějším, od konkrétních k abstraktním apod. Je to jedna z možností jak uchovávat a rozšiřovat vědomosti u nevidomých. Mimo jiné umožňuje:

- rozšířit hmatové zkušenosti
- získat představu o velikostních vztazích jednotlivých předmětů
- získat představu o abstraktních věcech, příliš velkých věcech nebo nebezpečných věcech, které se nedají ohmatat, jako je duha, měsíc, mýdlové bubliny, sněhová vločka
- seznámení se s věcmi, které jsou příliš drobné pro ohmatání (hmyz, buňka)
- čtení map, plánek a nákresů

Opět je důležitý individuální přístup, zodpovědný výběr toho, co klient využije, ale také posoudit co je pro konkrétního člověka zvládnutelné a co už přesahuje hranice jeho možností.

Čich a chuť

Čich a chuť patří mezi tzv. chemické smysly. Člověk jimi vnímá okrajově v porovnání s ostatními smysly. Nicméně jeho význam se stává důležitějším například v souvislosti se zrakovým postižením. Vnímání čichem ovlivňuje emocionální stránku vnímání jedince (libost, nelibost), pomáhá při orientaci v čase i prostoru a často může být jediným zdrojem důležitých informací o prostředí. (Keblová, 1999)

Mimo rozvoj kompenzačních smyslů, je pro nevidomé důležité osvojit si nové dovednosti. Patří mezi ně např. orientace v prostoru a samostatný pohyb, nácvik sebeobslužných činností apod. Orientace a samostatný pohyb bývají hlavním problémem v pohybové oblasti zrakově postižených. Svoji polohu v prostoru, prostředí a překážky odhadují pod neustálou kontrolou vědomí, což vyžaduje velkou míru pozornosti. Nácvik orientace a samostatného pohybu také souvisí s rozvojem kompenzačních smyslů. Pomocí hmatu, pohybu a sluchu získává nevidomý představu o prostoru, ve kterém se pohybuje. Protože je tato představa mnohem méně přesná, než zprostředkovaná zrakovým smyslem, je využíváno ve větší míře myšlení, dochází k fixování specifických informací v paměti. Omezené schopnosti orientace mohou také posílit u těžce zrakově postižených jejich závislost na ostatních lidech.

Shrnutí

V teoretické části mé práce jsem specifikovala základní terminologii z oblasti informací. Přiblížila jsem vznik slepeckého tisku a písma. Také jsem představila osobnosti, kterým vděčíme za vznik Braillova bodového písma a vznik prvních tiskáren pro osoby s těžkým zrakovým postižením a osoby nevidomé. Uvedla jsem současnou nabídku časopisecké produkce pro osoby se zrakovým postižením a představila jsem základní aspekty osoby se zrakovým postižením v roli čtenáře.

V dalších kapitolách jsem se věnovala oblasti dospívání jedince se zrakovým postižením. Zdůraznila jsem význam tohoto životního období a poukázala na důležité oblasti týkající se období dospívání. Samozřejmě v této části uvádím i klasifikaci zrakového postižení, nejčastější zrakové vady a poukazuji na význam rozvoje kompenzačních smyslů u osob se zrakovým postižením.

V následující části se věnuji samotnému výzkumu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V této části mé bakalářské práce se zaměřuji na vlastní výzkumný problém a cíl výzkumu. Cílem bylo zjistit, zda osoby se zrakovým postižením využívají časopisy jako zdroj informací v období dospívání a zodpovězení hlavní výzkumné otázky.

6. Metodika výzkumu

V této části specifikuji respondenty, průběh výzkumu, použitou metodu výzkumu a hlavní výzkumné otázky.

Hlavní výzkumné otázky zní:

- 1. Mají dospívající se zrakovým postižením zájem o četbu časopisů?**
- 2. O jaké informace mají zájem?**
- 3. Využívají pro ně určenou speciální časopiseckou produkci?**

6.1 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořilo 26 respondentů. Zkoumanými jedinci byli žáci ze speciálních škol pro osoby se zrakovým postižením. Věkové složení respondentů bylo ve věku 16 až 20 let, z toho 17 chlapců a 9 dívek. Stupeň zrakového postižení je u 15 těžká slabozrakost, u 3 praktická nevidomost a u 8 úplná nevidomost.

6.2 Průběh výzkumu

Oslovila jsem speciální školy pro osoby se zrakovým postižením s tím, zda bych mohla se žáky ve věku 15 až 20 let udělat rozhovor, který se bude týkat výše uvedeného problému. Školy jsem oslovovala od června roku 2017.

Bohužel, ne všechny školy se mi ozvaly zpět. Některé školy své obory vůbec neotevřelo, z důvodu nenaplnění kapacity. Zjistila jsem, že speciální školy mají velmi málo žáků, kteří mají pouze zrakové postižení. Většina žáků má kombinovaná postižení – zrakové postižení

s mentálním postižením, tělesným postižením a vyskytuje se i autismus.

Z těchto důvodů a po konzultaci s pověřeným pracovníkem školy, jsme se domluvili, že bude lepší získat data pomocí ankety. Pověřený pracovník pak ve volných chvílích vyplní anketu se žákem. Přizpůsobí čas pro vyplnění s ohledem na možnosti žáka.

Školy, které mi umožnily získat informace pomocí dotazníku:

- Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara, Vídeňská 28, 142 00 Praha 4 – 7 respondentů;
- Gymnázium a SOŠ pro zrakově postižené, Radlická 115, Praha 5 – 12 respondentů;
- Škola Jaroslava Ježka - Mateřská škola, základní škola, praktická škola a základní umělecká škola pro zrakově postižené Loretánská 17 a 19, 118 00 Praha 1 – 7 respondentů.

Pro výzkum jsem použila kvalitativní výzkumnou strategii s využitím ankety. Anketa obsahuje celkem 15 otázek. Uzavřených otázek, kde má respondent možnost výběru z již nabízených odpovědí je 8 otázek. Polouzavřenou otázku obsahuje dotazník jednu. Ostatní otázky jsou otevřené, respondenti měli možnost se při odpovědi více rozepsat.

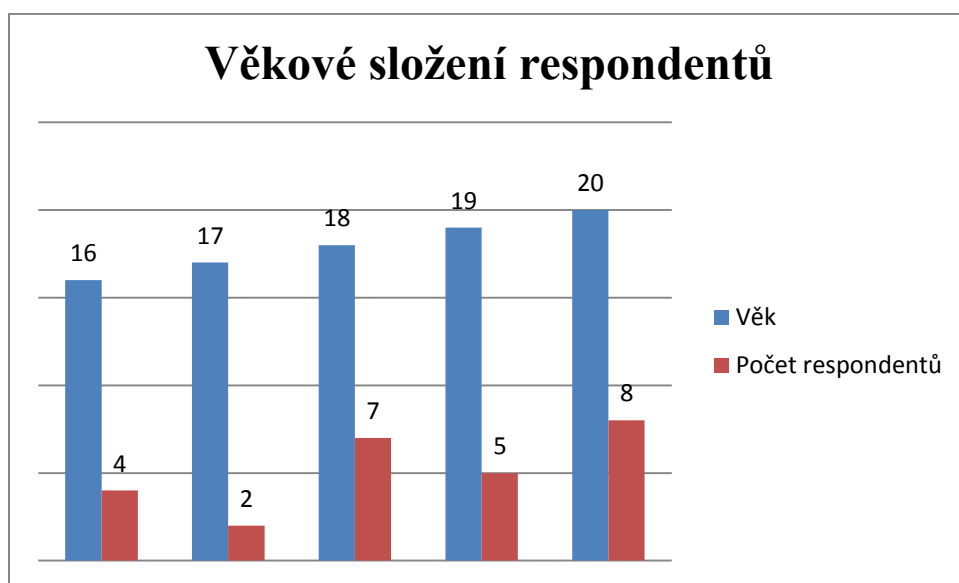
Každá z 15 otázek je zpracována graficky. Anketa je součástí přílohy bakalářské práce. Otázky se zaměřují na znalost časopisů pro dospívající s těžkým zrakovým postižením nebo nevidomé. Zjišťují, zda je o časopisy zájem a která témata dospívající zajímají.

7. Zpracování výsledků

Tato část předkládá výsledky výzkumu, které vzešly z ankety provedené mezi žáky speciálních škol pro zrakově postižené. Anketa je součástí přílohy.

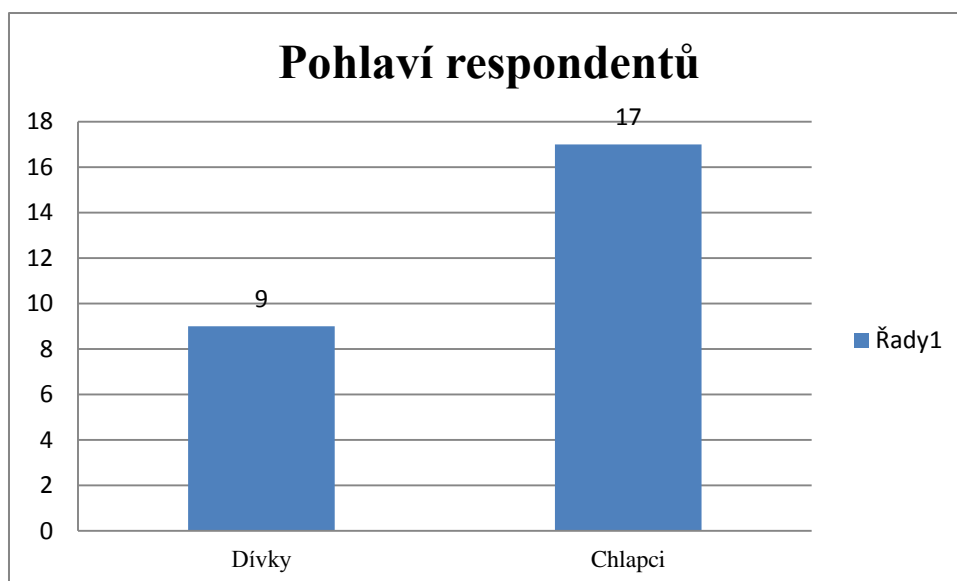
Vždy je uvedena otázka a pod ní grafické zpracování odpovědí s komentářem.

První čtyři grafy se týkají základních informací o respondentech. Zjišťovala jsem věk, pohlaví, stupeň zrakového postižení a také druh školy, obor a ročník, ve kterém respondent studuje.

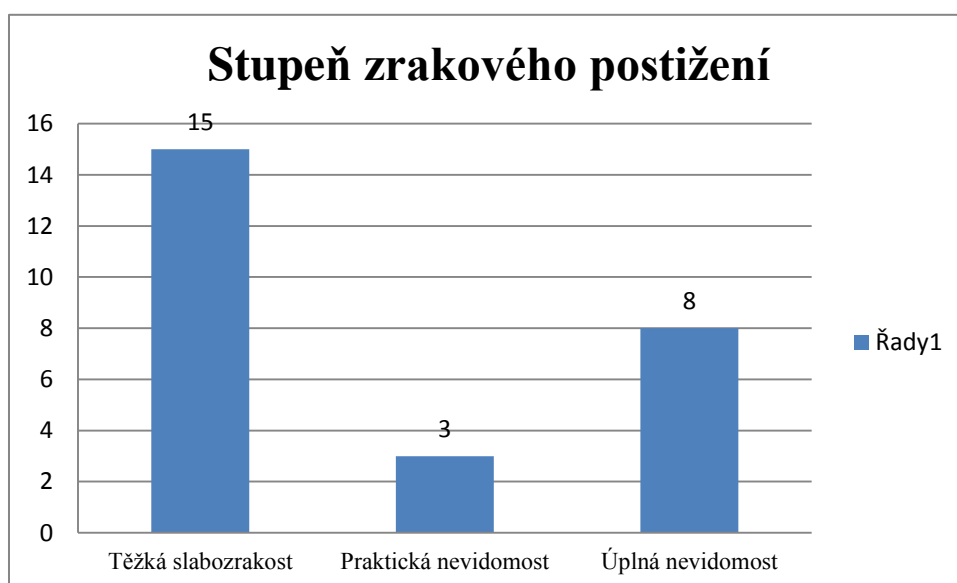
Graf č. 1 Věkové složení respondentů

Věkové složení respondentů je od 16 do 20 let. Nejvíce je žáků ve věku 20 let, celkem 8 žáků. Další skupinou jsou žáci ve věku 18 let, celkem 7 žáků. Následuje skupina žáků ve věku 19 let, těch je 5 žáků. Následuje skupina žáků ve věku 16 let v počtu 4 žáků. Poslední skupinou jsou žáci ve věku 17 let, celkem 2 žáci.

Graf č. 2 Pohlaví respondentů

Celkově převažovaly odpovědi chlapců nad dívkami. Dotázaných chlapců bylo 17, dívek 9.

Graf č. 3 Stupeň zrakového postižení

Anketa byla zaměřena na dospívající se zrakovým postižením. Jelikož existuje více stupňů zrakového postižení, byl výzkum zaměřen na jedince s těžkým zrakovým postižením, jedince prakticky nebo úplně nevidomé. Jednotlivé stupně zrakového postižení přibližují v kapitole č. 5.

Z odpovědí vyplývá, že u 15 respondentů je stupeň postižení v pásmu těžké slabozrakosti, 3 respondenti v pásmu praktické slepoty a 8 respondentů v pásmu úplná nevidomost.

Graf č. 4 Název školy, obor, ročník

Nejvíce respondentů studuje na Gymnázium a SOŠ pro zrakově postižené, Radlická 115, Praha 5, celkem 12 respondentů. Školu Jaroslava Ježka pro zrakově postižené Loretánská 17 a 19, 118 00 Praha 1 studuje 7 respondentů a stejný počet (7 respondentů) studuje na Střední škole Aloyse Klara, Vídeňská 28, 142 00 Praha 4.

Nejvíce je zastoupen obor Sociální činnost (12 respondentů), následuje studium na praktické Škole Jaroslava Ježka (4 respondenti) a obor Sportovní a rekondiční masér (4 respondenti) na Škole Aloyse Klara. ZŠ na Škole Jaroslava Ježka studují 3 respondenti. Po 1 respondentovi je na oborech Školy Aloyse Klara, a to obor Zpracovatel přírodních pletiv, Keramická činnost a Kartáčník.

Nejvíce respondentů je z 1. ročníku – 7 respondentů a z 3. ročníku – 7 respondentů. Celkem 6 respondentů navštěvuje 2. ročník a ve 4. ročníku jsou 3 respondenti. 3 respondenti jsou ještě na ZŠ, a to v 10. ročníku.

Nyní už následují otázky z ankety, kterými jsem zjišťovala, zda respondenti znají časopisy pro svou věkovou skupinu. Jestli časopisy čtou. Jaká témata je zajímají a která jim v časopisech scházejí.

Zajímaly mne výsledky odpovědí na výše zmíněné oblasti u dospívajících s těžkým zrakovým postižením a dospívající nevidomé. Respondenti studující na speciálních školách, kteří poskytli své odpovědi k realizaci mého výzkumu, mají ke svému zrakovému postižení ještě mentální postižení. Bohužel jsem se nemohla dozvědět více o stupni mentálního postižení respondentů. U výsledku výzkumu je potřeba přihlídnout i k této okolnosti.

1. Otázka - Jaké znáte časopisy pro vaši věkovou kategorii?

Graf č. 5 Jaké znáte časopisy pro vaši věkovou kategorii?

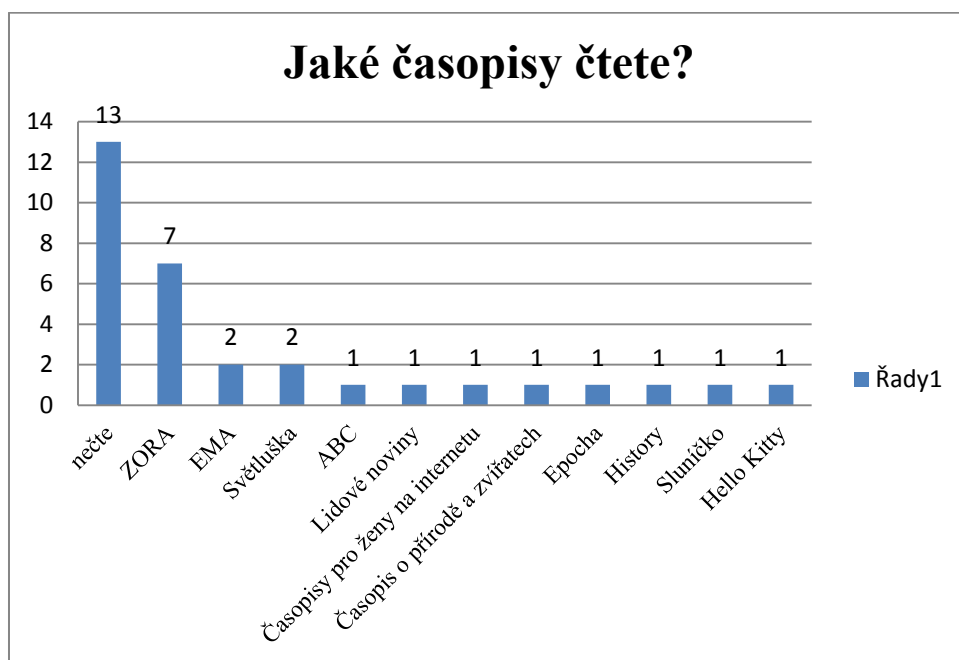
U této otázky mohli respondenti uvést více časopisů. Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů zná časopis ZORA, který je určen lidem se zrakovým postižením a přináší všeobecné informace ze světa lidí se zrakovým postižením. Není však zaměřen na dospívající jedince.

Další větší skupina respondentů žádný časopis nezná. Několik málo respondentů uvedlo časopisy Světluška, Záškolák, Sluníčko a Hello Kitty, což jsou časopisy určené pro předškolní však nebo mladší školní věk. Přisuzuji tento výběr mentální úrovni některých respondentů.

Jsou tu však uvedeny časopisy jako Bravo a Popcorn, které cílí na dospívající jedince. Časopisy Blesk pro ženy a Žena a život jsou spíše pro starší věkovou kategorii, ale informace

o módě, líčení i vztazích tu dospívající také najdou. Ostatní časopisy jsou spíše zájmové a já je vnímám pozitivně. Usuzuji z tohoto výběru, někteří respondenti mají svůj okruh zájmů, kterému se ve volných chvílích věnují. 8 respondentů žádný časopis nezná.

2. Otázka - Jaké časopisy čtete?

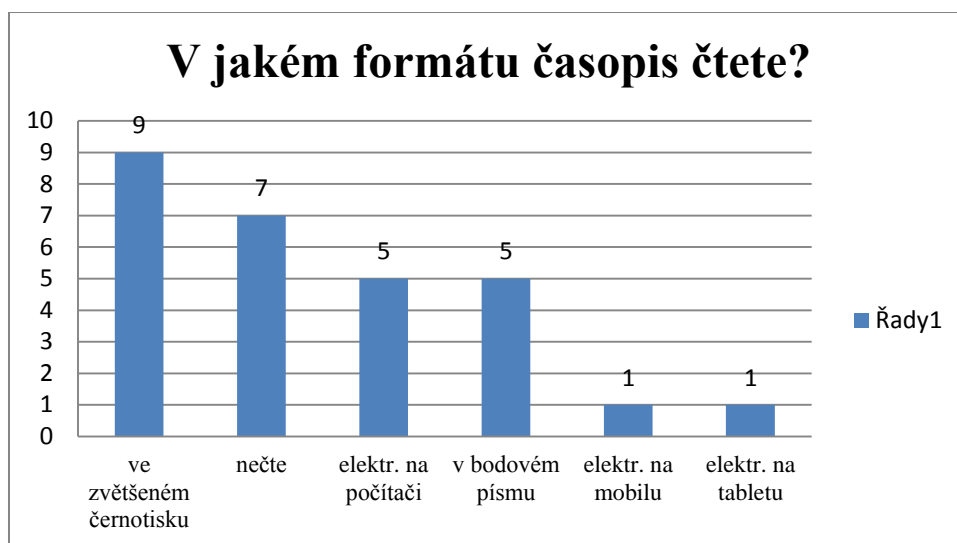

Graf č. 6 Jaké časopisy čtete?

Nejvíce respondentů čte časopis ZORA, což se dalo předpokládat už z odpovědí v první otázce. Z celkového počtu respondentů celkem 13 z nich nečte žádný časopis. Z této odpovědi vyplývá, že nečtou i ti, kteří nějaký časopis znají. V minulé otázce odpovědělo 8 respondentů, že žádný časopis nezná, z čehož jsem předpokládala, že tedy ani žádný časopis tato skupina nečte. Bylo by tedy předmětem podrobnějšího zkoumání, proč 5 respondentů, kteří časopisy znají, uvedlo, že časopisy nečte.

Z grafu je pak patrné, že ostatní časopisy čte po 1 respondentovi.

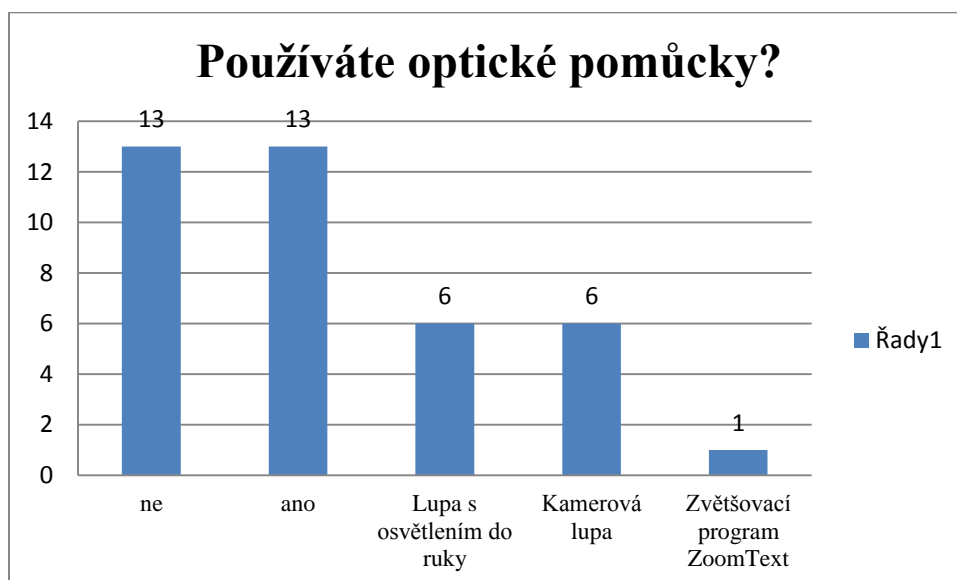
3. Otázka - V jakém formátu časopis čtete?

Graf č. 7 V jakém formátu časopis čtete?

Opět je tu velká část respondentů, kteří formát časopisu neuvedli. Nejvíce respondentů čte časopisy ve zvětšeném černotisku, následuje čtení bodového písma a elektronického formátu na počítači. Elektronickou verzi časopisu na tabletu nebo v mobilním telefonu uvedlo po 1 respondentovi.

4. Otázka - Používáte optické pomůcky?

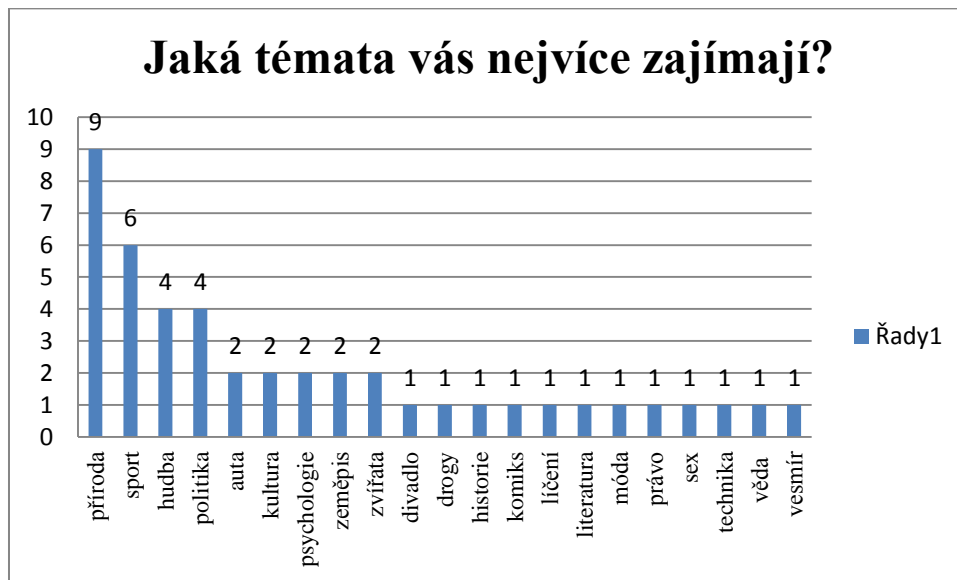

Graf č. 8 Používáte optické pomůcky?

U tohoto grafu je patrné, že respondenti jsou rozděleni na dvě stejně početné skupiny. Jedna skupina uvádí, že optické pomůcky nepoužívá a druhá skupina, že optické pomůcky používá.

U respondentů, kteří využívají optické pomůcky je stejná skupina těch, kteří používají lupu s osvětlením do ruky. Ve stejné početné skupině jsou ti, kteří používají kamerovou lupu. Zvětšovací program ZoomText uvedl pouze 1 respondent.

5. otázka- Jaká témata vás nejvíce zajímají?

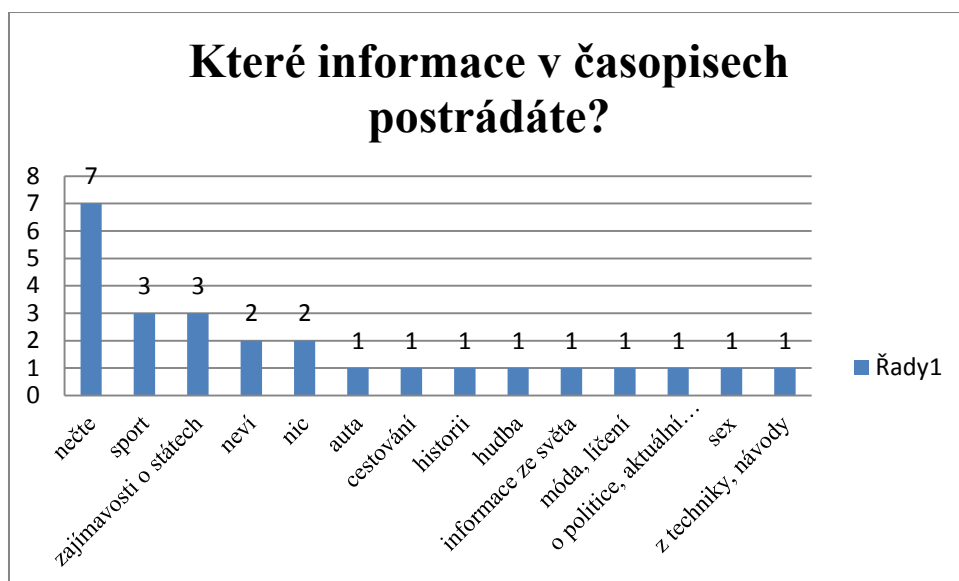
Graf č. 9 Jaká témata vás nejvíce zajímají?

U této otázky mohli respondenti uvést více odpovědí. Nejvíce respondentů uvedlo, že nejvíce je zajímaví témata zaměřená na informace z přírody, sporu a hudby. Na čtvrtém místě je uveden zájem o politické dění, což mě překvapilo. Zájem o auta, kulturu, psychologii, zeměpis a zvířata uvedlo po 2 respondentech.

Jako okrajová témata, o která se zajímají jen jednotlivci, jsou témata z oblasti divadla, literatury (tato témata by se mohla zařadit pod kulturu), vesmír, věda, technika, právo, historie, komiks. Na okraji jsou i témata jako drogy a sex, což jsou témata, která se v dnešní době s dospíváním, v mnoha médiích, úzce pojí.

Po 1 respondentovi uvedlo i téma módy a líčení. Jedním důvodem, že je toto téma na okraji může být, že bylo méně respondentů dívek, ale více se přikláním k odůvodnění, které souvisí s tím, že u dívek v tomto věku hraje velký význam těžké zrakové postižení.

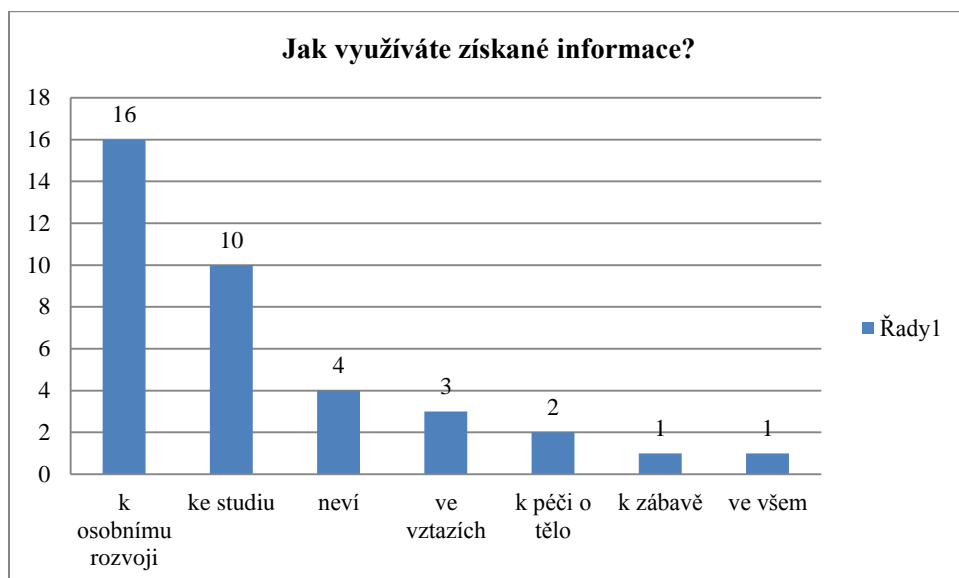
6. Otázka- Které informace v časopisech postrádáte?

Graf č. 10 Které informace v časopisech postrádáte?

Z grafu je vidět, že 7 respondentů uvedlo, že časopisy nečte a po 2 respondentech odpovědělo, že neví nebo, že nic nepostrádá. Po 3 respondentech uvedlo, že v obsahu časopisů postrádají sport a zajímavosti o jiných státech. Objevují se tu i témata týkající se cestování, hudby, historie, techniky, návodů, módy a líčení atd., uvádí je po 1 respondentovi.

7. Otázka – Jak využíváte získané informace?

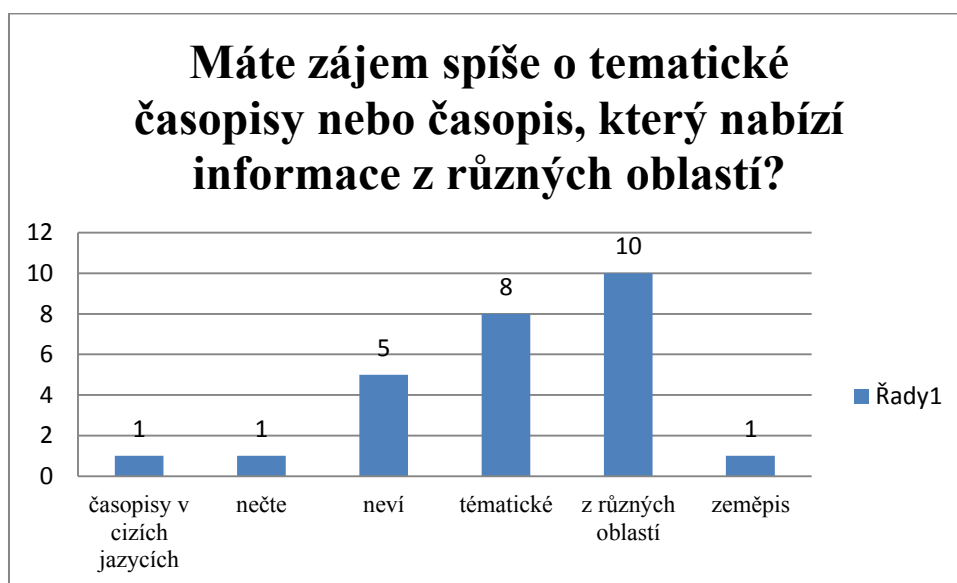

Graf č. 11 Jak využíváte získané informace?

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, jestli informace, které respondenti získají z časopisů, které

čtou, nějakým způsobem uplatní a využijí. Opět zde respondenti mohli využít více odpovědí. Nejvíce respondentů využívá získané informace ke svému rozvoji, dále ke studiu, ve vztazích a v péči o tělo. Jeden respondent uvedl, že získané informace využívá k zábavě. Ve všech oblastech využije informace pouze 1 respondent. K čemu informace použít nevědí 4 respondenti.

7. Otázka - Máte zájem spíše o tematické časopisy nebo časopis, který nabízí informace z různých oblastí?

Graf č. 12 Máte zájem spíše o tematické časopisy nebo časopis, který nabízí informace z různých oblastí?

Většina respondentů by měla zájem o časopis, který by nabízel informace rozmanité, obsahoval by více témat z různých oblastí. O tematicky zaměřený časopis, tedy časopis, který by se věnoval jednomu tématu obsáhleji z různých úhlů pohledu, by mělo zájem 8 respondentů. Nerozhodných je 5 respondentů. Jeden respondent pak uvádí, že by měl zájem o časopis se zeměpisnými informacemi, což bych také řadila k časopisům tematicky zaměřeným. Jeden respondent neví a jeden nečte.

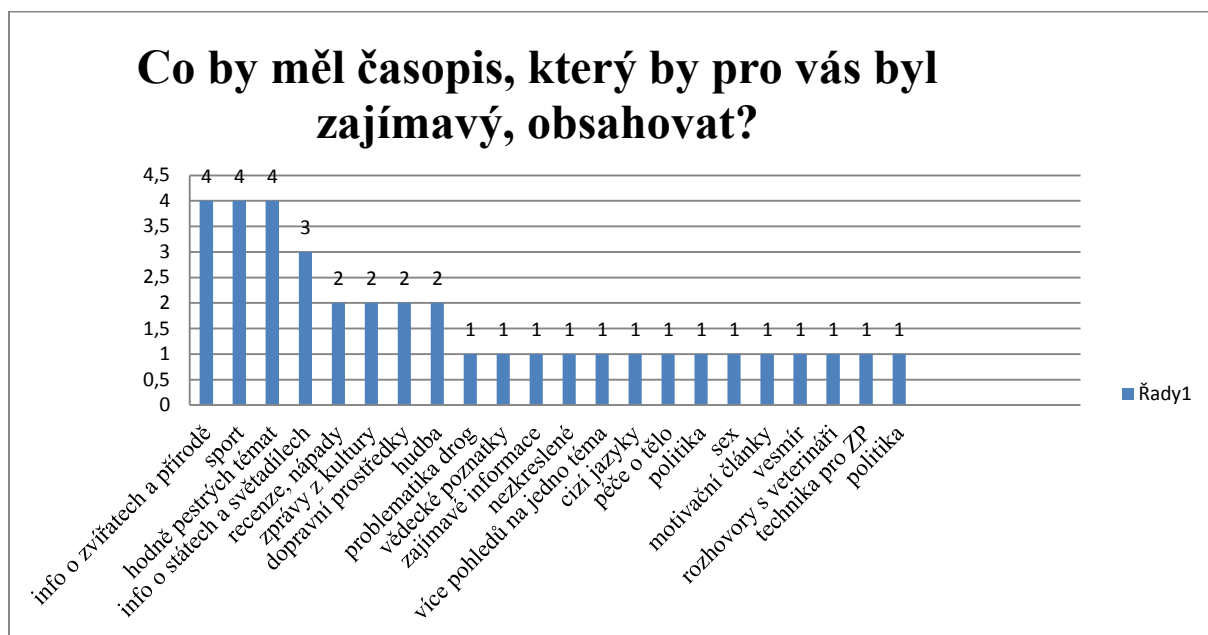
8. Otázka - Jak by měl vypadat časopis, který by pro vás byl zajímavý?

Graf č. 13 Jak by měl vypadat časopis, který by pro vás byl zajímavý?

Časopis, který by byl pro respondenty zajímavý, by měl být podle 8 respondentů barevný. Zvukový časopis by přivítalo 7 respondentů. Výrazné titulky by ocenilo 7 respondentů. Po 5 respondentech pak preferuje časopis elektronický a bodový. Zájem o bodový časopis byl pro mě milým překvapením. Zvětšený černotisk uvedli 4 respondenti. Jeden respondent by uvítal časopis, který by obsahoval obrázky. Na tuto otázku mohli respondenti opět využít více odpovědí.

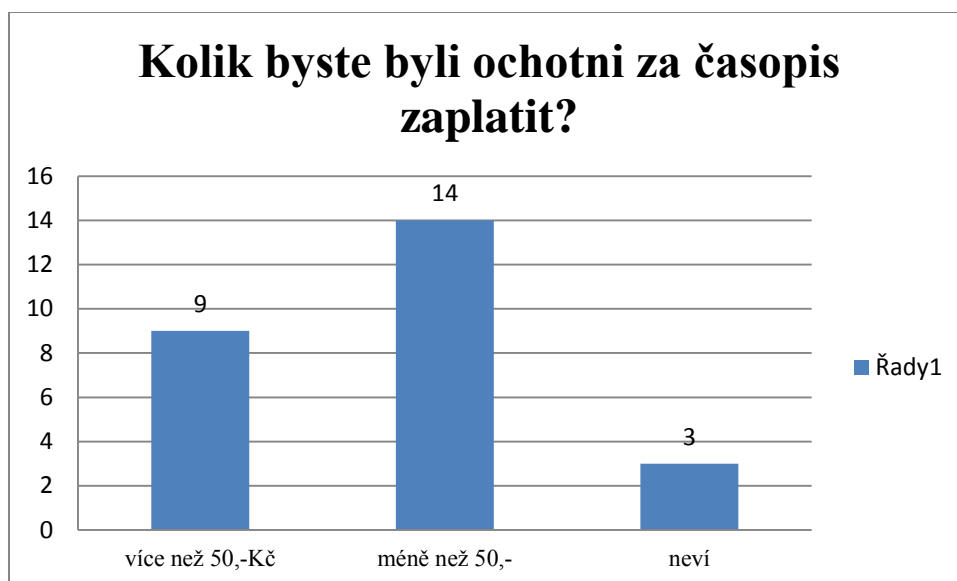
9. Otázka - Co by měl časopis, který by pro vás byl zajímavý, obsahovat?

Graf č. 14 Co by měl časopis, který by pro vás byl zajímavý, obsahovat?

U této otázky mohli respondenti odpovídat podle svého uvážení. Mohli vyjádřit, co by všechno chtěli, aby je časopis bavilo číst. Respondenti nejvíce uváděli, že časopis by měl obsahovat informace o zvířatech a přírodě a také z oblasti sportovní. Pro 4 respondenty by byl časopis zajímavý, kdyby obsahoval hodně pestrých témat. Následoval zájem o zprávy z různých států a informace o světadílech. Zprávy z kultury, témata zaměřená na hudbu, dopravní prostředky a pak také různé recenze a nápady, uvedlo po 2 respondentech. Další požadavky byly směřovány na oblast techniky, cizí jazyky, péči o tělo, politiku, vesmír, sex atd. Někteří ještě uvedli, zajímavý by byl časopis, který by obsahoval problematiku drog, poznatky z vědy, motivační články a informace nezkreslené.

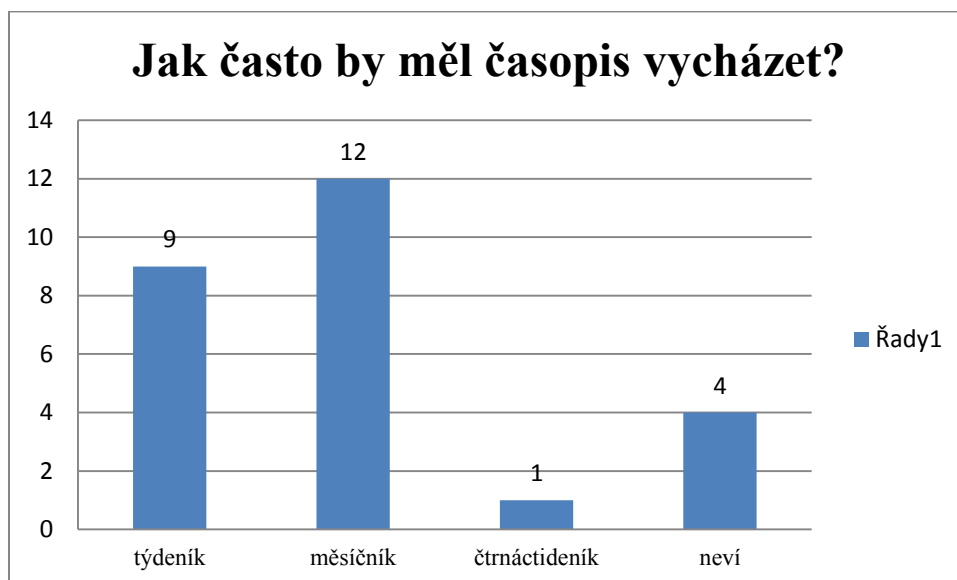
10. Otázka - Kolik byste byli ochotni za časopis zaplatit?

Graf č. 15 Kolik byste byli ochotni za časopis zaplatit?

Nejvíce respondentů - 14, jak je z grafu patrné, by bylo ochotno za časopis zaplatit méně než 50,-Kč. Více než 50,-Kč by zaplatilo 9 respondentů a částku neumí určit 3 respondenti.

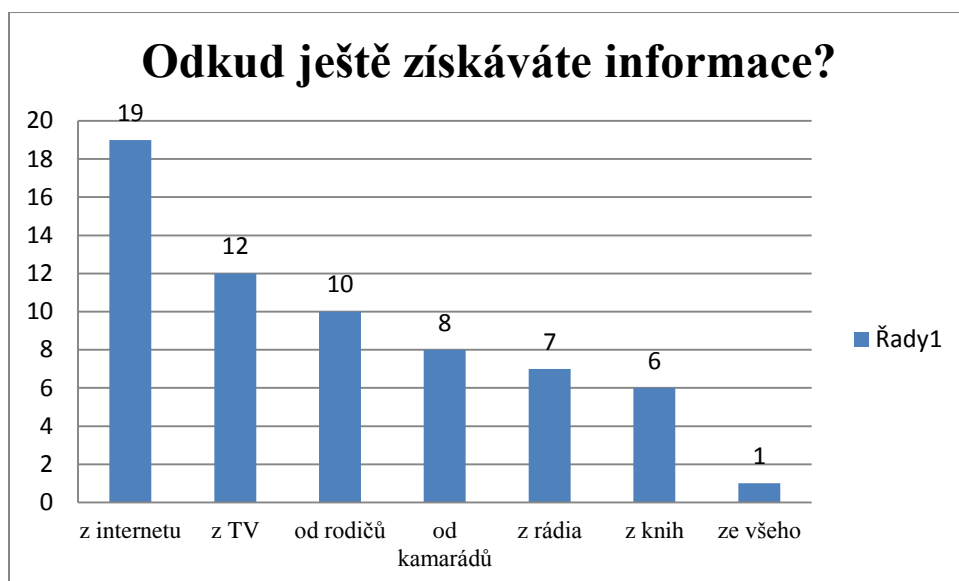
11. Otázka - Jak často by měl časopis vycházet?

Graf č. 16 Jak často by měl časopis vycházet?

U 12 respondentů by bylo optimální, kdyby časopis vycházel jednou měsíčně. Týdeník by uvítalo 9 respondentů a jednomu respondentovi by stačilo, kdyby časopis vycházel jednou za čtrnáct dní. Představu o periodicitě časopisu nemají 4 respondenti.

12. Otázka - Odkud ještě získáváte informace?

Graf č. 17 Odkud ještě získáváte informace?

Tato otázka nabízela respondentům opět více odpovědí. Nejvíce respondentů čerpá pro ně zajímavé a důležité informace z internetu, dále pak je zdrojem informací televize. Pro mne byla pozitivní informace, že od rodičů čerpá informace 10 respondentů a 8 jich uvedlo, že získávají informace od kamarádů. Z poslechu rádia čerpá informace 7 respondentů. Jsem ráda, že 6 respondentů uvedlo jako zdroj informací knihy, protože mám pocit, alespoň z mého okolí, že dospívající téměř vůbec nečtou knihy. Ze všeho pak čerpá jeden respondent.

8. Závěry výzkumného šetření a zodpovězení hlavní výzkumné otázky

Z výše uvedených informací lze vyhodnotit, že zájem o časopisy ze strany dospívající se zrakovým postižením tu je. Výsledky však dle mého názoru nemohou být aplikovány na dospívající, kteří mají těžké zrakové postižení nebo jsou nevidomí, ale mentálně jsou zcela v pořádku, tak jak jsem původně zamýšlela.

Výzkumné šetření mě dovedlo k závěrům.

Hlavní výzkumné otázky zní:

1. Mají dospívající se zrakovým postižením zájem o četbu časopisů?

Respondenti mají zájem o časopis, který by byl pro ně zajímavý z vizuální stránky – časopis barevný, výrazné titulky. Zájem je o časopis v elektronické podobě, který by si respondenti mohli číst na počítači, někteří by jistě využili i hlasovou syntézu. Zájem ze strany respondentů by byl i o časopis v bodovém písmu.

Nejvíce by byl inspirativní časopis obsahující různá témata, ale protože byl i větší počet respondentů, kteří měli zájem o tematický časopis, mohly by vycházet časopisy dva. Nejpreferovanější byla měsíční periodicitu. Z toho vyplývá, že by časopis mohl vycházet jednou za 14 dní s tím, že jednou by to byl časopis tematický, věnující se obsírněji některému ze zajímavých témat a za dalších 14 dní by vycházel časopis obsahující nabídku různých informací ze všech možných oblastí. Tematický časopis by pak mohl zpracovávat některé z témat, která by byla nabízena v časopise s pestrou nabídkou témat.

2. O jaké informace mají zájem?

Na tuto otázku lze z výsledků výzkumu odpovědět velmi jednoduše. Respondenti preferují informace z oblasti sportu, hudby a přírody.

3. Využívají pro ně určenou speciální časopiseckou produkci?

Respondenti uvedli, že informace čerpají k rozvoji své osobnosti, k tomu, aby měli větší přehled o nejrůznějších oblastech života. Informace pak také využívají ke studiu.

Myslím si, že je potřeba přihlédnout k výběru respondentů, kteří se výzkumu zúčastnili. Osobně jsem očekávala odpovědi, které se více zaměřují na oblast vztahů, prožívání emocí, témata zaměřující se na vizáž a i oblast drogové problematiky a sexu.

Výzkum mé předpoklady nenaplnil, a tak je otázkou, zda je to výběrem respondentů nebo mým mylným předpokladům.

9. Přínos pro speciální pedagogiku

Výzkum, který jsem uskutečnila, měl mít význam informační a inspirativní převážně pro speciální pedagogy, pedagogy a sociální pracovníky, kteří se práci s dospívajícími se zrakovým postižením věnují. Měl přinést poznatky, které by mohli být využity v edukaci jedinců se zrakovým postižením. Měl pomoci pracovníkům přiblížit témata, která jsou pro dospívající se zrakovým postižením stěžejní a z kterých mohou čerpat a rozvíjet je ve výuce i volnočasových aktivitách. Je jistě mnoho témat, která tuto cílovou skupinu zajímají a ne vždy o ní mají dostatek informací. Mnohdy proto, že nemají odkud informace získat, ale také z důvodu, že se o nich stydí mluvit.

Výsledná šetření měla být také podnětem pro vznik nového časopisu, ale také pro knihovny a instituce, které se zabývají vydáváním publikací a periodik pro osoby se zrakovým postižením.

Z výše uvedených důvodů nejsou získaná data plně relevantní k určenému záměru. Je však možné získaná data využít pro instituce a pracovníky, kteří pracují s dospívajícími s kombinovaným postižením zraku a mentální retardace. Tento výzkum může být podnětem zaměřit se na tuto skupinu dospívajících a hlouběji problematiku prožívání v tomto věku prozkoumat.

I tyto získaná data lze využít alespoň pro práci v institucích, které souhlasily s výzkumem. Mohou se zaměřit ve výuce i volnočasových aktivitách na preferovaná témata a mohou zkusit vydávat svůj vlastní školní časopis.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na období dospívání jedinců se zrakovým postižením. Mým cílem bylo zjistit, zda dospívající se zrakovým postižením čtou časopisy, zda pro ně je nějaká nabídka časopisecké produkce. Také mě zajímalo, o jaké informace mají zájem a které jim chybí. Myslím si, že se tímto tématem nikdo nezabýval. Setkala jsem se s výzkumy čtenářských dovedností, ale u mládeže intaktní nebo malých dětí. Všeobecně si myslí, že problematice dospívání jedinců se zrakovým postižením je věnováno málo pozornosti. Autoři se věnují období dospívání u intaktní mládeže, ale u osob se zrakovým postižením věnuje pozornost buď dětem, nebo dospělým.

Samozřejmě i tyto oblasti jsou velmi důležité. U dětí je mimo jiných aspektů velmi důležitá včasná diagnostika a podnětné prostředí, které dítě motivuje a rozvíjí jeho schopnosti pomocí reedukačních a kompenzačních metod. Neméně důležité je i láskyplné prostředí, které dítě se zrakovým postižením přijme bez výhrad.

U dospělých se zrakovým postižením se zúročí všechno, co je jim od malička nabízeno, k čemu jsou vedeni. Zvláštní pozornost si zaslouží skupina dospělých, kteří o zrak přijdou v pozdějším věku. Samozřejmě záleží na osobnosti jedince, ale mnoho záleží také na rodině a institucích, které se touto problematikou zabývají. Musí dát člověku motivaci, aby nepropadl beznaději, aby pochopil, že život nekončí. Že je možné dělat spoustu věcí, ale jiným způsobem.

Stejně je to i u dospívajících, kteří v tomto už tak těžkém vývojovém období přijdou o zrak. Nacházejí se v období hledání vlastní identity, snaží se zapojit do společnosti, hledají budoucí uplatnění. Když v tomto období přijde ztráta zraku, tak to může mít nedozírný vliv na další vývoj a rozvoj osobnosti. I dospívající, kteří mají zrakové postižení od narození, řeší v období dospívání mnoho otázek a ne vždy na ně dostanou včasnou a správnou odpověď. Proto si myslím, že je důležité se tomuto období a této cílové skupině více věnovat.

V úvodní části práce se zabývám problematikou získávání informací všeobecně, ale i u jedinců se zrakovým postižením. Přibližuji vývoj slepeckého písma i historii slepeckého tisku. Přibližuji základní terminologii i klasifikaci zrakového postižení. Zabývám se problematikou dospívání jedinců se zrakovým postižením. Uvádím i nabídku kompenzačních pomůcek.

V praktické části se věnuji výzkumnému šetření pomocí ankety, předkládám získaná data a specifikuji přínos pro speciální pedagogiku.

Můj výzkum a nástin problematiky by mohl být námětem pro podrobnější šetření v této oblasti. Speciální školství už není tak cílené na jednotlivé stupně postižení, ve většině případů

se vyskytují kombinované vady. Zajímavé by z mého pohledu bylo, oslovit dospívající s těžkým zrakovým postižením a dospívající nevidomé, kteří jsou dnes integrováni do běžných škol.

Seznam zdrojů

1. CEJPEK, Jiří. *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1037-X.
2. Čálek, O., Josef Cerha a Zdeněk Holubář. *Vývoj osobnosti zrakově těžce postižených*, Praha, ACHÁT, 1992.
3. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3179-6.
4. GILES, David, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3921-2
5. HAMADOVÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ a Zita NOVÁKOVÁ. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-159-1.
6. JESENSKÝ, Ján. *Prolegomena systému tyflorehabilitace, metodiky tyflorehabilitačních výcviků a přípravy rehabilitačně-edukačních pracovníků tyflopédického spektra*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-49-5.
7. KEBLOVÁ, Alena. *Čich a chuť u zrakově postižených: [metodický materiál škol pro zrakově postižené]*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-721-6081-8.
8. KEBLOVÁ, Alena. *Hmat u zrakově postižených: [metodický materiál škol pro zrakově postižené]*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-721-6085-0.
9. KEBLOVÁ, Alena. *Sluchové vnímání u zrakově postižených: [metodický materiál škol pro zrakově postižené]*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-721-6080-X.
10. KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-859-3158-8.
11. MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.
12. MORAVCOVÁ, Dagmar. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vizem: vybrané příspěvky z kurzu "Poradce rané péče"*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-725-4476-4.
13. OSVALDOVÁ, Barbora a Jan HALADA. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-859-8376-1.
14. Paulík, Karel. *Psychologické základy lidské komunikace*, první vydání Ostrava: Fakulta strojní VŠB – TU (<http://projekty.fs.vsb.cz/415/psychologicke-zaklady-lidske-komunikace.pdf>)
15. POSPÍŠIL, Jan. *Jak na média*. Kralice na Hané: Computer Media, 2011. ISBN 978-80-7402-071-1. média.
16. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
17. RŮŽIČKOVÁ, Kamila. *Rehabilitace zraku slabozrakých a rozvíjení čtenářské výkonnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-7435-383-3.
18. SMÝKAL, Josef. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Praha: Česká unie nevidomých a slabozrakých, 1994. Knihnice Slepeckého muzea v Brně.
19. TRANOVÁ, Barbara, ed. *Raná péče pro rodiny s dětmi se zrakovým a kombinovaným postižením: vybrané příspěvky z kurzu "Poradce rané péče"*. Praha: Středisko rané péče, 1998. ISBN 80-238-3267-0.
20. VÁGNEROVÁ, Marie. *Oftalmopsychologie dětského věku*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-053-x.

21. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie handicapu: skripta pro posluchače pedagogických fakult Univerzity Karlovy*. Dot. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-582-3.
22. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7367-414-4.
23. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje

24. Zákony pro lidi [online]. [cit. 2017-12-30]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-46
25. *Mediální výchova* [online]. Praha: NÚV, 2015 [cit. 2018-03-6]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=70994&view=3251>
26. Historie - KTN[online]. [cit. 2018-01-16]. Dostupné z: www.ktn.cz/history
27. Hlavní činnosti - KTN[online]. [cit. 2018-01-16]. Dostupné z: www.ktn.cz/about
28. Časopisy[online]. [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: www.sons.cz/zora www.sons.cz/zora

Seznam grafů

1. Graf č. 1 Věkové složení respondentů
2. Graf č. 2 Pohlaví respondentů
3. Graf č. 3 Stupeň zrakového postižení
4. Graf č. 4 Název školy, obor, ročník
5. Graf č. 5 Jaké znáte časopisy pro vaši věkovou kategorii?
6. Graf č. 6 Jaké časopisy čtete?
7. Graf č. 7 V jakém formátu časopis čtete?
8. Graf č. 8 Používáte optické pomůcky?
9. Graf č. 9 Jaká témata vás nejvíce zajímají?
10. Graf č. 10 Které informace v časopisech postrádáte?
11. Graf č. 11 Jak využíváte získané informace?
12. Graf č. 12 Máte zájem spíše o tematické časopisy nebo časopis, který nabízí informace z různých oblastí?
13. Graf č. 13 Jak by měl vypadat časopis, který by pro vás byl zajímavý?
14. Graf č. 14 Co by měl časopis, který by pro vás byl zajímavý, obsahovat?
15. Graf č. 15 Kolik byste byli ochotni za časopis zaplatit?
16. Graf č. 16 Jak často by měl časopis vycházet?
17. Graf č. 17 Odkud ještě získáváte informace?

Seznam příloh

1. Příloha A - ANKETA PRO DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽ VE VĚKU OD 16 DO 20 LET

1. Příloha A

ANKETA PRO DOSPÍVAJÍCÍ MLÁDEŽ VE VĚKU OD 16 DO 20 LET

Dobrý den,

jmenuji se Miroslava Szkatulová a jsem studentkou posledního ročníku PdF Univerzity Hradec Králové.

Prosím Vás touto cestou o laskavé vyplnění této ankety, která mi pomůže získat důležité informace pro mou bakalářskou práci.

Mým cílem je zjistit, jak dospívající mládež získává informace, které je zajímají. Zda dospívající mládež čte časopisy nebo informace získává z internetu či jiných zdrojů, a která témata ji zajímají.

Anketa je zcela anonymní a bude sloužit výhradně pro statistické zpracování dat, jež budou podkladem pro mou bakalářskou práci.

Anketa obsahuje 15 otázek.

Vyplnit anketu by Vám nemělo trvat déle jak 5 minut.

Děkuji Vám za ochotu.

Prosím vyplňte:

Pohlaví:

Věk:

Křestní jméno:

1) Uvedte stupeň zrakového postižení.

- A) lehká slabozrakost
- B) střední slabozrakost
- C) těžká slabozrakost
- D) praktická nevidomost
- E) úplná nevidomost
- F) bez zrakové vady

2) Uvedte název školy, kterou studujete, ročník a obor.

3) Jaké znáte časopisy pro vaši věkovou kategorii?

4) Jaké časopisy čtete?

5) V jakém formátu časopis čtete?

- A) tištěná podoba časopisu
- B) tištěná podoba časopisu ve zvětšeném písmu
- C) časopis v bodovém písmu
- D) elektronická podoba časopisu na počítači
- E) elektronická podoba časopisu v mobilním telefonu
- F) elektronická podoba časopisu v tabletu
- G) časopis ve formátu TXT.
- H) zvuková podoba časopisu MP3
- I) jiné:

6) Používáte optické pomůcky (lupy do ruky s osvětlením nebo bez osvětlení, lupy stojánkové apod. nebo kamerové lupy)?

A) ano

Uveďte typ pomůcky:

B) ne

7) Jaká témata Vás nejvíce zajímají?

8) Které informace v časopisech postrádáte?

9) Jak využíváte získané informace?

- A) k osobnímu rozvoji
- B) ke studiu
- C) ve vztazích
- D) k péči tělo (cvičení, líčení, péče o pleť apod.)
- E) jiné:

10) Máte zájem spíše o tematické časopisy nebo Vás zajímá časopis, který nabízí informace z různých oblastí?

11) Jak by měl vypadat časopis, který by pro Vás byl zajímavý?
(více možných odpovědí)

- A) barevný
- B) výrazné titulky
- C) černotisk
- D) zvětšený černotisk
- E) bodové písmo
- F) elektronický
- G) zvukový
- H) Jiné:

12) Co by měl časopis, který by pro Vás byl zajímavý obsahovat?

13) Kolik byste byli ochotni za časopis zaplatit?

- A) méně než 50,-Kč
- B) více než 50,-Kč
- C) více než 100,-Kč
- D) navrhněte cenu:

14) Jak často by měl časopis vycházet?

- A) týdeník
- B) čtrnáctideník
- C) měsíčník
- D) čtvrtletně

15) Napište, prosím, odkud ještě získáváte informace, může být více odpovědí.

- A) od rodičů
- B) od kamarádů
- C) z internetu
- D) z TV
- E) z rádia
- F) z knih
- G) jiné:

Děkuji za váš čas.